

Ба 9693

АР (З. БЯДУЛЯ)

ПОЭМЫ

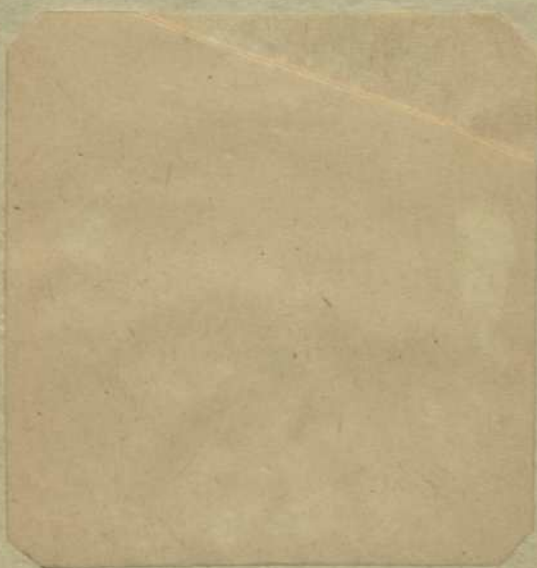

БЕЛАРУСКАЕ ДЗЯРЖАЎНАЕ ВYДАВЕЦТВА

Ба 9693

319

3/7772

5 5-99

0
A 3
2222

Имв. 1953 г. 540/100

Сл. 1

~~БА 8~~
~~24555~~

Ба 9693

~~8~~
~~2-99~~

ЯСАКАР (З. БЯДУЛЯ)

Име. 1953 г. БА 9693.

Бел. адзел
1994 г.

ПОЭМЫ

5181

БЕЛАРУСКАЕ ДЗЯРЖАЎНАЕ ВYДАВЕЦТВА
МЕНСК — 1927

ПОЭМЫ

БДВ № 215.

Галоулітбел № 23.252.

2-ая дзярж. друкарня. Зак. № 245. У ліку 3.000 экз.

Беларусь

I

Цябе вякі, як мумію, спавілі
Папоўскай цьмой і панскім бізуном.
Сярод жывых ляжала ты ў магіле,
Паміж славян—між каласоў залом.

А над табой жрацы, бы ў ночы совы,
Сьпявалі кант і жудасна раўлі.
Выцьцё званіц глушыла шум дубровы,
Задушак шэпт палохаў шыр ральлі.

Касьцёл, царква жар-сонца затулялі,
Туманіў мозг вядзьмарскі забабон.
А зьдзек-груган з высотаў, зьнізу, з даляў
Ірваў твой сьпеў—„мужыцкі“, „хамскі“ стогн.

Страшным судом яго званар палохаў,
А бізуном—агідны пан ліхі.
Ў нядзельны час бядак крахтаў і вохаў—
Грашмі ў царкве замазваў грахі.

Як п'явак жмут, сасуць твой карк бажніцы,
А гандляроў—як плойма дымных хмар.
Радзіны, сьмерць, хаўтуры ці жаніцца—
Два макляры пры гэтым: поп, карчмар.

Застыгла ты, як той вулькан, знадворку,
Уся пад куцьцёй „за душачак дзядоў“.
Была ты ўся курганам-лысагоркай,
Музэем цьмы пазгубленых гадоў.

А пад старой пад шматвяковай сьвіткай
Кіпела кроў бунтарская ў грудзэх,
Хоць гнуді карк, цягнулі жылы ў ніткі
Зьдзіракі тры: і пан, і цар, і бог.

Прыгоньнік-раб загартаваўся ў полі;
Уся Беларусь абросла мазалём.
А дзікі лес русаліўся аб долі,
Трывожыў сны падземны буралом.

Вілья, Дзьвіна, Дняпро, лайбовы Нёман
Шапталі сказ, раздольны сьпеў вясны;
Паміж лясоў, лугоў бурлілі гоман,
Аб вольных днёх наш лірнік бачыў сны

Ён бачыў сны: гэрой радзіўся з зораў,
Пайшоў у бой за гарапашны люд;
Там булавой сталёвай на прасторы
Гадзюку біў, чыніў за цудам цуд.

І вырас мост на дзесяць вёрст мядзяны,
На ім дубы—разбойнікі стаяць—
Паднялі крык, страхоцьце на палянах,
Асілка рве, калечыць злая раць.

З аблоку ўніз мільгнула палатнішча—
То казак цар—чароўны самалёт.
На ім пястун народны на ігрышча
Да сонца ўвысь узносіў горны ўзьлёт.

Імчыць стралой, а хтосьці ў лузе грае;
Жаўронка сьпеў ці трэлі хтось пляце,—
То пастушок дзьме ў дудку каля гаю,
Концэрт дае авечай грамадзе.

Падобен ён Атэнскаму Амуру,
Што выдлубаў на мармуры разьбяр;
А сьпеў яго—і смутны і пануры:
Якраз-бы наш нядаўных дзён пясняр.

Як наш пясняр з эпохі адраджэньня,
Якога кат цанзурны цікаваў.
Між абцугоў было яго імкненьне—
Ён горкі лёс сьлязьліва апяваў.

З нямой тугі, з глухой недагаворкі
Гуслярскіх струн будзіўся наш ратай.
У ночны час поэт глядзеў на зорку,
Вучыў любіць ён вукрадкам свой край.

Вяла ігру благая доля з намі,
Як варажбіт калодай старых карт.
Аднак народ пяўца свайго уцяміў:
„Тутэйшы“ люд здабыў патрэбны гарт.

Праз грукат-хрып сусьветнай дзікай бойні,
 Праз груды цел, праз алавыны стогн,
 Праз пустыры разрытых родных гоняў,
 Праз мора сьлёз, праз царскі, трухлы трон,

Праз дым, пажар магнацкіх гнезд прынадных,
 Праз крык, праз гнеў і праз бясьсільля злосьць
 Паноў, мяшчан пры Кераншчыне здраднай
 Да нас Акцябр прымчаў — чаканы госьць!

Бы Сьвятагор слаўны з казкі сівай,
 Ён родны край ператварыў у дзіў;
 Свабоды гимн запеў на рабскай ніве,
 Ён прышлы час бы казку спарадзіў.

Як гэні зор, Акцябр зірнуў у сенцы —
 Пакіраваў свой бег ўсцяж назад.
 Эўропа — стук панамі у вакенца:
 Ты адчыні ім браму, хоць ня рад.

У першы раз — Вільгэльм тут еў сьняданьне,
 У раз другі — Пілсудзкі зводзіў звод.
 Буржуй быў рад: „Пануй-жа тут, мой пане“ —
 І піў да дна свой келіх наш народ.

Сярмяжны гнеў як бухнуў буйнай бурай —
 Пачалі мсьціць дзяцюк і стары дзел.
 Магнат дрыжыць, трасецца яго скура:
 Шмат вілаў, кос забразгалі ў багнэт.

Паўстанчы край і вечарам і ўранку
 Глядзеў на сьмерць, на груды цел, на кроў,
 Зрываў з паноў арлістую „пазнанку“
 І спраўдзіў сказ — паданьне гусляроў.

Таіў наш бор сьпяваньне партызанаў,
 Таіў кляцьбу — прысягу пры агнях.
 Бор знае моц савецкіх атаманаў, —
 У зброі ўсе ды з лірай у руках.

І зноў Акцябр зазьяў, сакол магутны:
 Зазвалі к нам чырвоныя з Масквы,
 Яны былі галодны, неабуты,
 Яны былі адважны, нібы львы.

Акцябр у нас наводзіць лад у хаце—
Працоўных друг і рупны гаспадар.
Пануе ўсюль асьвета, творчасць, праца,
Макцветны сыяг шатром абняў абшар.

Іржу вякоў скрабе Акцябр чырвоны,
Зрывае з воч халопскую луску.
Штыхом, мячом запісаны законы,
З якіх карысьць на вёсцы бедаку.

Замест каляд, Акцябр адзначыў эру:
Сусветны Май—наш пролетарскі фэст,
Замест „сьвятой“ часоў паганскіх веры—
Здабылі мы Комуны маніфэст.

Брыдзе, імчыць ад вёскі і да вёскі,
Брыдзе ў палёх, далінах, пустырох;
Грымяць усюль адгукі-адгалоскі,
Шуміць-гудзіць па местах-гарадох.

Нябёсны „цуа“ ён рупна комсамоліць,
Трасе царквой, здымае „божы“ звон.
А словы—гром, а словы—гучны молат.
Юнак-прарок бязбожніцтва—то ён.

Знаходзіць цуд працоўны у навуцы,
У радыё—ўсе фокусы багоў.
І на'т дзяды у храм навукі рвуцца,
І пастухі—сыны лясоў, лугоў.

Наш край цяпер чытае рупна кнігу,
Варожаць слух казаньні лектароў;
Гарбар, шавец і гарапашнік з нівы,
Жанчыны ўсе бяруцца за пяро.

Царкву, касыцёл, мэчэт і сінагогу,
Дзе фальш лунаў у храмах блуду, цьмы,
Народ бярэ назад ў ідола-бога—
Пад школу, клюб „нябёсныя дамы“!

III

А Беларусь бязбожніцаю стала,
Цьвіце, расьце партыйкай маладой,
Глядзіць у даль—ў Эўропу капітала,
Трасе сярпом і молатам з гразьбой.

На ёй блішчаць і літары і кропкі
Ў агні сыцягоў савецкіх устаноў.
Рабочы там і селянін ў атопках
Вартуюць край ад дзікіх грызуноў.

О, шчасся шмат над быўшай лысагоркай, —
Тут быўшы „хлоп“ знайшоў сябе цяпер.
Варожыць цвёт пяцікантовай зоркі,
Абліт красой узор С. С. С. Р.

О, колькі ў тых у літарах значэння!
За іх сыноў шмат лепшых палягло.
Тут не адно людзкое пакаленьне
Сваіх байцоў за волю аддало.

Няхай наш сыцяг спрабуе здэзерці з месца
Ганебны пан, сусьветны капітал:
Тады мы ўсе — чырвоныя армейцы!
Тады мы ўсе — чырвоны, страшны шквал!

А Беларусь зрабілася будаўніцай,
Кую свой лёс, будую новы быт.
Усюль кіпіць магутная крыніца,
Ніводны кут у краі не забыт.

Кую ў адно і гарады і сёлы,
У адзін саюз, у творчы, моцны чын.
Працоўны люд сьпявае гімн вясёлы,
І мазалю тут лішне супачын.

Наш селянін у пух пратворыць глебу
Імпэтам сіл спрунжынавых канёў;
Акрыліць край і заваюе неба
Шматкрыльны ўзьлёт сталёвых жураўлёў.

Сьмялей, Заход! Ня плачце, нашы землі,
Пад каршуном ачумленых паноў!
У хуткі час мы пад чырвоным вэльмам
Разлучны край у цэлы злучым зноў!

15-V—23 г.
Менск.

Чырвона-чорная жалоба

I

Плыў мароз па струнах драцяных
ад слупа і да слупа,
іржавым водгудлем стагнаў
ад каменна-бэтонных валатовак-скрынь
вялікіх мест
да шурпатах саламяных стрэх
бабулек згорбленых—
вясковых хатак.

Ён на дарозе ўсюль сьвяаў па дрэвах
срыбны мох бялява-сівай шэрані.

І ноч паўзла, як вуж.

А па шкляных палэх нябес
каціліся, зьвінелі
пружка-цвёрдыя брусьніцы
буйных зор.

У сьвітцы сьцюжы шэраі
Беларусь Савецкая
што-хвілю размаўляла
з роднаю сваёй сястрой—
з Масквою.

Гаварыць шмат аб чым было:
Зьезд Саветаў,
здароўе Ільліча.

Нэрвам і жылам аднымі
з С. С. С. Р. наш край навекі сплечены
у арганізм адзін,
ў адну магутную і творчую машыну.

Зыгзагі радыё сум-жудасьць перакінулі
з Масквы у Менск...

На раніцу ўвесь горад знаў...

Бы глюгі чорныя агідных каршуноў,
трубкі тэлефонаў клявалі вушы,
і злавяшчуньнім клёкатам
хрыпелі словы два:

„Памёр Ленін“.

Смуткам распаччу вачэй
прарубы вуліц ажалобіліся.
Урачыста шопатна вакол.
А ён глядзіць з тысячаў партрэтаў
тысяччу вачэй з нямою думай
з абурштынёных вітрын,
са сьцен, з вакон, з пакояў,
з часопісаў, лістовак,
з кніг на розных мовах,
абрамлены жалобнай чорнай сьцежкай.

Абрысы чэрапа так дзіўна-вялічавы,
ў ім туліцца дабро і бацькі і прарока,
сталёвы гарт бароцьбаў асілка-вялікана,
і думы гэнія, што каленай стралой
імчацца, віхрацца, пылаюць
з цясьнінаў прошласьці туманнай
у будучыны сонечную далеч.

II

Жалобы дні пывуць ў бяздоньне дзён,
бы ў каменную глотку сьфінкаса.
І зморшчыны па тварах мас
ратаі смутку-роспачы
аруць у барозны.

То—сьмерць асілка.
Канчына Промэтэя:
— Памёр Ленін,
— Няма Леніна,
— Жыве Ленінізм,—
жар-птухі радыё з Масквы
марозьліва-гарачай,
вульканіста-бунтарскай,
Вэзувію падобнай,
па сьвеце ўсім, маўляў маланку,
вестку імчаць.

Ночна-макавыя колеры,
рэволюцыйны знак жалобы,
нябыцьця ноч і пломень-кроў змаганьня
шлюбуюцца ў адно.
Палахліва-жудасны той шлюб
чырвона-чорны.

Мазольны люд сусьвету ў момант пазнае:
— Памёр Ленін,
— Няма Леніна,

— Жыве Ленінізм.

Дзень дваццаць першы пачатку году сёмага
кастрычнікавай буры
у жалобе чорнай з крэпу
адзеты на ўсім сьвеце.
І шэрагам нямых вандроўцаў
тугі сур'ёзна-строгай
гэты дзень жалобны
вякоў кялімы
прарэжа вастрынёй сярпа,
праб'е грымотным молатам.

III

І кожны гарапашнік шчыры жаль
ад сэрца выяўляе пасвайму,
паводлуг звычайу сваіх.
Усюль работніцка-сялянскія грамады
чуюць сваю страту.
Нэрвы ўсіх працягнуты, як стрэлы,
к сонцу Рэволюцыі—
к свайму Леніну,
к яго казцы, замалёванай вялікім малерам,
к грымотна-бурнаму
Чырвонаму Крамлю.
З усюль:
ад Афрыкі пякуча-шэрай,
ад вод блакітных Ганга,
ад старых сьцен Кітаю,
ад тундраў малочна-мглістага Сібіру,
ад зямель Колюмба
да паўстанчых змрочных пушчаў Беларусі
зьліваюцца ў адзін вялікі шквал
дэманстрацыі і мітынгі рабочых.
Бо кожны сэрцам разумее,
што Леніны ў гісторыі чалавецтва
ў тысячагодзьдзі толькі раз бываюць,
якія твораць эры на зямлі.

Кожны край пасвойму
веліч яго ставіць:

- Ленін—Конфуцы,
- Ленін—Будда,
- Ленін—Маісей,
- Ленін—Хрыстос,
- Ленін—Магомэт,
- Ленін—Наполеон,

—Ленін—Бісмарк,
—Ленін—Вашынгтон,
—Ленін—Маркс.

Так з усяго сьвету.

А беларуская кабета ў шэрай вёсцы
ад прастаты і шчырасьці сваёй
галошаньне дзядоўскае заводзіць,
пранікнутае горам,
аплеценае вобразамі старасьвецкіх дзён,
як тыя дэсані на паясох вясковых:
—На каго-ж ты нас пакінуў, ой, татуленька!
—Асірацелі без цябе мы, ой, зяюленька!
За душу Леніна малітву шчыра шэпча,
сьвечку ставіць,
І пэўна, што за любоў к гаротным
ён пападзе у рай нябёсны...

IV

Творчы дух людзей, натхненьнем поўны,
цяпер красу і мудрасьць Леніна шукае:
вучоныя, філэзофы трактаты пішучь
тоўстатомныя аб Леніне.

У кожным яго слове дзівы гэнія знаходзяць.

Поэты з вобразаў і рытмаў мілагучных
вянкі плятуць яму на маўзалеі
з сотняў вершаў, нібы з незабудкаў.
Композытары ў хаосе згукаў
гармонію знаходзяць для жалобных маршаў
на яго канчыну.

Маляры, скульптары шукаюць
сакрэты ліньяў, фарбаў,
каб як-небудзь увекавечыць
для будучых сыноў зямлі
магутны воблік Леніна,
усім цяпер вядомы.

Кіно-фільмы плянэту нашу
поясам абкрылі—
адбіткам дзён жалобных.

Прамовы Леніна з грамафонных
тафляў яшчэ доўга будзе слухаць
вызвалены люд.

А яго найлепшы твор,
найлепшы монумэнт—
С. С. С. Р.

Аб ім мастацтва—

адбітак толькі слабы,
толькі цень туманны.

Ён сам—з поэм поэма.

Не ў пэргамінах,

Не ў фольянтах,

Ня ў маршах жалобных,

Ня ў статуях,

Ня ў фарбах,—

У жыцці.

У

Надыдзе час,

І Ленінізм абхопіць
агнёва-сонечным штандарам

С. С. С. Р. сусьвету.

Сказы тысячагодзьдзяў

аб сьветлай долі чалавека,

якія выяўленьне знайшлі

ў адным магутным і прыгожым чэрапу,

спраўдзяцца ў жыцці.

Усьціхне бура боек, спрэчак,

ня будзе ані клясаў, ні народаў,

а будзе ўсюды

вольны, творчы чалавек.

Тады

праз стагодзьдзі,

з усіх краёў зямлі,

штогод

у дзень дваццаць першы студзеня,

памкнецца грамадою люд

у Чырвоную Мэчку—

саркафаг той паглядзець,

дзе спачывае на Чырвонай Плошчы

вялікі правадыр працоўных мас,

якія колісь волю вырывалі

з клыкоў зьвярыных

капіталу.

Дзівіцца будуць тыя пакаленьні

Ленінскаму гэнію,

што думкамі і дзеямі

тысячагодзьдзі пранікаў.

Менск, 1924 г.

З сказаў буры і віхораў

I

... Го-го-го...

Посьвіст рэжа пушчу:

... Ф-ф-ф-ю-ю-у...

У апавітках ночнай сажы

З смаглаю журбою

Коціцца, паўзе па аксаміце лесу

Пошчак-рэха.

... Го-го-го...

Нехта звар'яцелы, азікі

Голаў б'е аб сосны,

Скрабе плячом аб шурпаць жорсткіх пнёў

І сьвішча, сьвішча:

... Ф-ф-ф-ю-ю-у...

А пушча

Вілаватымі асілкамі,

Як той агромны ачарот,

Дрыжыць,

Дрыжыць,

Дрыжыць.

І шорах лье такі,

Як быццам на чыгун гарачы,

Да бела раскалёны,

Пырскае халодны град крапінак:

... Ж-ж-ж-ж...

Так бор гудзіць пчалай.

Тут гладкі быў абшар зямлі,

Як вялізарны плех.

А з далечы прастораў і часоў

Імкнулася сюды, бы шквал сталёвы,

Няведамае племя,

Калюча-кудрае, віхрастае

І азіка-воўчае,

Нахлынула, нарынула на веча-сход
Старукае, станогae
Няведамае племя.
І раптам—
Анямела, ацьвядзела,
Мохам абсьцілалася,
Смалою абурштынілася,
Засталася навекі-вечныя стаяць
У пушчу-лес,
У лес з ваўкамі, ягадамі і грыбамі,
З казкамі дзядоў,
З труканьнем бяроставай трубы
Дзівацкіх пастухоў.
А мо' ня лес—
Коміны падземных фабрыкаў
Вылезьлі, як дудкі, ўверх з глыбі
Пячэр агнёвых, з падзямелья,
І сьвішчуць,
Сьвішчуць.

То пальцы два
У губу улажыў малоюца новы
З новай казкі—
Засьвістаў.
Выскачыў з бярогі сьмны воўк,
Ад голаду сухі, бы корч,
І бразнуў фосфарам вачэй
У хмельны цемень лесу.
Іскравіў голадам, самотнасьцю
Вакол.
Паджаўшы хвост
І апусьціўшы нізка морау,
Воўк сунуў між пнёў—
Апрыкрыла яму „цю-га“ людзкае.

II

Як даўны рыцар лесу,
Які трымаў у страху
Магнатаў і князеў
І бараніў сярмяжны люд,—
Так і цяперашні слаўны атаман паўстанцаў—
Янка Віхрабурны—
Хлопец з вёскі,
З буйнаю сям'ёю дзяцюкоў
Палохаў тых,

Хто сюды прышоў з Пазнані і Варшавы
Панаваць.
Белья былі арлы ў паноў на шапках,
Багнэты і нагайкі—у руках,
Матка боская з ксяндзамі—у хвасьце.
Беларусь ад іх стагнала стогнам.
Беларусь апранута была
У пажарышчны бурнос паўстаньняў.
А кіпці белапанскага агіднага арла
Ірвалі яе грудзі,
І сэрца трэпетнае
Скублі на жыкі-ніткі.
... Што рабіць?—
Завойкаў люд па вёсках,—
... Што рабіць?
Дзе воі нашыя?
Дзе нашыя чырвоныя саколы
З зоркай на шаломах,
З бурай вольніцы ў грудзёх,
З полымем штандараў
На штыкох?
Дзе воі Леніна?
Дзе?
— Тут!—
Гукнуў Янка Віхрабурны,—
Мы самі—ўсе па вёсках!
Хлопцаў грамада адзін ў адзін!
Ідзем у цёмны лес!
Чырвоны певень загуляе па маёнтках!
Зрываць будзем масты!
Як зьвяроў, трывожыць будзем
Панскіх наймітаў трусьлівых!
Мы вытурым іх з Беларусі!
Наш курганны край задушыць іх жыўцом;
Апынуцца яны, як тыя мышы, ў студні.
Нам не арліхідохлыя патрэбны,
А творчы і мазольны Серп і Молат!
Мы адваюем край!
Ён вольным быць павінен!
Вінтоўкі ўсе з захову павыймайце!
Ідзем гуляць ў жыцьцё і сьмерць!
(На фабрыцы дагэтуль Янка працаваў
У горадзе, і выведаў на сваіх плячох—
Акуль на сьвеце ліха.
Ён ведаў Маркса,

Леніна читаў,
Вярнуўся ў вёску вольніцы прарок).
Вочы ў хлопцаў загарэлісь,
Ап'янелі з яго слоў.

III

Ноч і глуш
Спляліся між сабою ў жудасны дыван.
Вандруюць, як разведчыкі,
Між прысадаў лясунowych
У дзікай пушчы.
Над цёмнаю карунай
Стромкіх дрэў
Вісіць на жылах сівай хмары
Ярка-медны месяц—
Ня месяц—
То ў крывы карона,
Сарваная віхорам з галавы
Агіднага і дзікага бажышча.
Ня месяц—
Чырвона-вогненнае сэрца волата
Блытаецца ў сумнай пустцы неба.
Ня месяц—
Агромністая бурая лілея
У бяздоньні шкла нямых пустотаў
Заквітнела.
А над борам
Па блакіце люстраў
Нехта рассыпаў вялікі коўш
Чырвоных, ядраных малін,
Пульхных, нібы вусны малалетак,—
Зоркі.
Нехта расьсяваў
Па вадзяністым шоўку
Зерняткі з рубінаў—
Зоркі.
Нехта тысяччу вачэй
Глядзіць уніз—у кудры бору
І залатымі шпількамі
Коле пушчу.
Янка Віхрабурны
Толькі што прышоў у лес.
Прыдушаным авечым стадам
Ляжала водаль вёска.

Часам даляцелі стуль,
Бы спалоханя качкі,
Шумы-згукі:
Скрып варот,
Сабачы брэх,
Ні то гоман,
Ні то шэпт людзкі.
Усё гэта лілося ў сэрца Янкі
Чароўнай музыкай,
Хмелем супакою,
Веяла яму у вочы абразкамі
Гадоў даўно мінулых...

Абразок за абразком мігцеў,
Бы на заходзе сонца плямы колераў.
Вось малы ён пастушок
З васільковым аганьком у зрэнках.
(У рэчку углядаючыся,
Ён заўсёды бачыў сам сябе
У русалчыным люстэрцы).

Старэнькі лысы дзед
З сьвязьлівымі вачыма
Яму тады пры стадзе
Казак шмат апавядаў:
Пра ведзьмакоў, русалак,
Ваўкалакаў і разбойнікаў.
А болей усяго яму былі ў спадобу
Казкі аб асілках,
Радзіўшыхся ад зор.
Расьлі асілкі тыя ў мігаценьне вока,
Высокія — бы сосны.
З жалезнай булаваю ў сто пудоў
Пускаліся яны па сьвеце вандраваць.
Біліся з зьмяямі,
З чароўнай, цёмнай сілай,
З панскім войскам,
З панамі,
Што гаротны люд душылі на прыгоне.
У тых асілкаў:
За пазухаю — сонца,
Месяц ясны — на чале.
Дзед памятаў прыгон —
І жудасныя казкі-праўды
Гаварыў малому Янцы
Аб тым, што дзеялася

У маэнтках панскіх.
І кулаком старым сухім,
Пажоўклым, бы карэньнем з-пад зямлі,

Трос стары у бок маэнтку
Пана Скрыцкага,
Які здалёку белым дахам
Неба падпіраў.
Тады ў вачох затухшых дзеда
Заіскравіўся захованы агонь...

З дзівам паглядаў малы Янка
На маэнтак панскі.

І доўга задумёны смутак
Яго вачэй палацы акрапляў...
Там...

Ў аксаміце, золаце і шоўку
Гадавалася, расла
Панская дачка Марына—
Беленькая, пухленькая дзеўчынка,
Як-бы сатканая з пуху
Сьнежнабелага, лябязяга...

А вочы... вочы...

Ласкавыя, мяккія.

Гляне—

Цёпла на душы малога Янкі робіцца,
Бы песьня жаўранка шчакоча яму вушы,
Бы васілёчкі песьцяць яго губы.

І цэлы дзень тады

Шчасьцем быў ён сыт.

А раз...

Надаеў ён ёй.

Сабакамі яна яго цкавала,

„Хамам“, „быдлам“ абазвала.—

Як доўга на яе здалёку

Ён глядзеў.

І пахаваў ён глыбака ў дышы,

Бы ў труне,

Пачуцьце нежнае, сьвятое.

Памёр яго дзіцячы бог.

І злосьць яго ўзяла.

У дзіцячым кволым—у „мужыцкім“ сэрцы

Нешта гордае і гнеўнае палала...

Як быццам раптам

Сярод ціхага і сонечнага дню

Пакрылі неба хмары,
Віхор пачаў круціць,
Маланка заіграла—
І сьцюдзена і жудасна зрабілася.
Ён сам ня знаў чаму,—
На Марыну болей не глядзеў
Аднак-жа
Постаць дзіўная дзяўчынка панскай
У яго грудзёх жыла,
Атрутаю хмяліўшы яго думкі.

З пастушка зрабіўся Янка
Парабкам здаровым, стромкім.
Марына вырасла ў паненку.
І кожны раз, як ён яе здалёку прыкмячаў—
Успомнілася цкаваньне.
І кожны раз ўздымалася тая злосьць
І гордасьць.
І кожны раз, аднак, цягнула да яе...
— О, проклятае сэрца!
Сьціхні ты, гадзюка, сьціхні!
Не для цябе адродзьдзе панскае!
Каб загасіць агонь пякельнага каханьня,—
Янка ўцёк у горад,
У невядомы, чужы горад.

IV

Горад...
Як калісьці у дзяцінстве Янку вабіў лес,
Так яго зачараваў пасьля вялікі горад:
Казка з каменя і сталі.
Горад
У зморшчынах глыбокіх, гулкіх вуліц,
У павуціне дротаў,
У рогаце машын,
У маланках—агнявіцах элекрыцтва,
У хмельных скоках самаходаў і трамваяў,—
Нэрвовы, п'яны і вар'яцкі горад
Кіпеў жыцьцём.
Як мурашкі
На карчы у лесе,
Кішмя кішэлі людзі.
А штодзень горад выў,
Бы ранены зьвяруга.
Гэта фабрыкі, заводы

Войкалі у неба,
Высунуўшы ўверх страшныя языкі,
Якія чадзілі яскрава-чорным
Дымам пэргамін вышыні,
Плявалі ў пэрламуравы, аблочны
Трон нябёснага, царкоўнага тырана.
Хрыплым, гнеўным выкрыкам
Цьвёрдых і магутных мазалёў
Рабочых стагналі фабрыкі.
Дрыжы, банкір і фабрыкант!
Свае хаўтуры чуеш ў гуку фабрык!
У бэтонных курганох
Навекі ты засьнеш.
Дрыжы!
Музыка, шампанскае, блудніцы.
І блеск кафэ-шантанаў
Хай ліжучь твой распусны мозг,
Зацемраны французскаю хваробай.
У сутарэньні сядзіць галодны твой нявольнік, —
У лахмоўцях увесь,
З маланкай цёмнаю ў вачох,
З пракляцьцем у душы,
З матаршчынай на губах,
З сталёвым гартам у руках,
Ён сатрэ цябе з зямлі,
Ён створыць новае жыцьцё.

Янка на ліцейным доўга працаваў.
На тайных сходках часта ён бываў,
Там грамаце студэнты навучылі.
Паразумнеў, чытаў шмат кніг.
Шырокі, вольны, сонечны абшар
Горда думкі засьвяціў.
Вайна і Рэволюцыя.
І Янка добра ведаў,
Што такое пан-багатыр
І што рабочы і мужык.
Гардзіцца ён пачаў,
Што належыць да тэй сям'і людзкой,
Дзе „костка чорная“ пакрыта
Мазалямі творчай працы;
Да тэй сям'і вялікай, братняй
На ўсім сьвеце,
Якая будучыну, шчасьце для людзей
З жалезнай сілай рве з рук.
Пагніўшай і аджыўшай век свой

Багатай клясы,
Што хутка пойдзе ў процьму
Тхлані, забыцьця.

V

У гэтых думках-успамінах
Янка ня прымеціў,
Як паўстанцы-хлопцы падышлі
Са стрэльбамі,
З харчамі,
З кулямётам.
Ажыла пушча...
Там гнёзды сабе хлопцы парабілі,
І выхадзілі стуль часамі
Жаўнераў панскіх, нібы качак,
Паляваць.
А Беларусь, як-бы капусным рабаком,
Кішмя кішэла шляхтай і панамі.
Ваўчышчам край завыў,
Зьвяругай раненай, галоднай.
Музыка панскі бізуном іграў
На „халопскіх“ сьпінах,
Забіраў дабро,
Гвалціў матак і дзяўчат,
Нішчыў вёскі,
Расстрэліваў народ.

І помста полымем гарэла
Ў сэрцах у паўстанцаў.
Усе адзін ў адзін
Далі прысягу атаману—
Змагацца за народ,
Трывожыць пана,
Зьнішчыць яго да канца.
А сьведкаю была матуля-пушча.

Хто тры разы саваю закугыкаў?
Хто будзіць пушчу сполахам паўночным?—
Малойцы Янкі знак даюць...
Чырвоны полаг неба.
Гарыць маёнтак панскі, як лучына.
І ноч успыхнула,
Прачнулась людзкім гоманам,
Спалохана чытае
Чырвоную прысягу

На аркушы мядзяным неба:
Помста,
Помста,
Помста
За вёскі,
За народ.
Гарыць маёнтак панскі.
Пажарышча рагоча, як вар'ят...

VI

Гарачы, летні дзень.
У пушчы цень і халадок.
Пахне ягадай, грыбамі
І смалою.
Лепшага няма на сьвеце,
Як у лесе—у глушы
Сядзець грамадай маладой,
Гарачай і адважнай,
І сполах навадзіць на тых,
Хто крыўдзіць люд гаротны.
У любую хвіліну ты гатоў
Змагацца за жыцьцё,
Пайсьці на сьмерць.
Ты нібы на працягнутым
Над бяздоньнем дроце
Скачаш.
Упадзеш—і скончана усё.
Ты чуеш, што жывеш...
Нібы зьмейкаю ў руках,
Сьмерцю і жыцьцём
Іграеш.—
Так думаў Янка,
Седзячы на пні.
Спакойна, з жартамі
Палуднавалі хлопцы.
Раптам нешта шаснула ў кустох...
Прыбег разьведчык:
„Пазнанцы абкружылі лес!“
Ускочылі паўстанцы.
Стрэльбы ў рукі.
Усьміхнуўся Янка.
Ведаў, што жаўнеры ў лес ня пойдуць—
Пабаяцца.
А скуль даведалісь яны,
Дзе мы сядзім?—

То вынюхаў мой брат Лявон...
О, подлы... здраднік...

З даўных пор Лявон
Аканомам служыць у пана Скрыцкага.
Гадоў мо' з дваццаць міскі ліжа
Панскія, як пёс.
Ён рассыцеў і панам сам зрабіўся.
Ён за паноў гатоў цяпер
На шыбельніцу ўзьвесьці
Ня толькі ўсіх сяян—
І бацьку роднага
Боль сумленьня ў ім загас,
Як той вуголь у лужы.

—Здавайцеся усе...
Мо' вас памінуюць.
Абкружаны вы тут
Жаўнерствам польскім.
З лесу шпілька не пралезе.
Ты звар'яцеў, мой брат.
За што спаліў маёнтак?
Пан Скрыцкі—добры пан,
Вер брату роднаму—
Здавайся!—
Так соладка, так смачна гаварыў Лявон
З паўстанчай грамадой у лесе.
Пры гэтым выгляд у Лявона быў,
Як у сьвятога.
Вочы—бы ў ягня:
Пакорлівыя добрыя.
Сам гнуўся у бакі туды-сюды,
Як быццам без касьцей ён быў.
Уся хітрасьць, хцівасьць вылезла наверх.
Лявон круціўся абаранкам,
Як пад карчом кусьлівая зьмяя.

А Янка—родны брат яго—
То бляднеў, то чырванеў,
Ён чужь стрымаў свой гнеў,
Уеўшысь пальцамі ў наган.
—Ты брат мне кажаш, брат?
О, подлая гадзюка,
Хоць костка родная,—
Сабачым, панскім мясам
Абрасла...

Маланкі дзьве блакітныя
Бліснулі грозна з Янкавых вачэй.
—Хлопцы! Плі!
Кашлянулі рэвольвэры.
Лявон завойкаў, паваліўся.

VII

Мядовым сокам канюшыны
Пахне сонца.
Яно зьвініць-гудзіць
Жаўранкамі і пчаламі.
Залатымі, драцянымі кудрамі
У рэчцы замільгала.
Зайчыкі яго на гладкім дне сьмяюцца,
У апракінутых уніз нябёсах,
У люстры з пэрлямутру
З акунькамі срыбнымі гуляюць.

Заціснуты абапал
Сьцяною жыта,
Возерам аўсу
Жвірова-жоўты ўецца
Шлях.
Ён цягнецца, як той рамнёвы, вялічэзны пас,

У даль,
У даль,
У даль...
З прастораў хмельных,
Ярка-гучных
Кідаецца у пушчу доўгі шлях;
Уцякае ў цень хваёў з гарачыні.

Абапал шляху—
У сполаху застыўшыя вандроўцы:
Сям'я рабін да скрыўленага плоту
Цісьнецца;
Абвернутыя ў скруткі кужалю
Дрыжаць бярозкі.
А водаль—елачкі,
Бы шэраг пірамідаў,
Уверх глядзяць.
Ім ветрык папраўляе складкі
На сьвітках з вожыкавых голкаў.

А дзе-ні-дзе
На межах,
Каля мшыстых крушняў,
Што абрасьлі „сабачымі грыбамі“,
Вартуюць шлях
Крыжы...

То голая, нязнанья істоты
Выпучылі грудзі ўперад,
Разагнулі рукі ў шыры,
Выцягнулі шыі ўвышку...
Здані безгалоўныя нямеюць...
Нямеюць.
Бо няможна гаварыць
Аб тых, што дрэмлюць пад крыжамі,
Няможна...

Сьпеце, косьці!
Тысячамі блукаліся па дарозе
Адвечна вінаватыя,
Адвечна загнаньня,
Адвечна прыбітыя,
Адвечна гаротныя
Сяляне—

„Бежанцы“.
Вас царскія нагайкі
Павыганялі з родных гнёзд,
Пускалі вёскі полымем і дымам.
Павыкурылі ўсіх,
Бы стады счумленых авец.
Ад немцаў забіралі
З-пад Нёмна,
З берагоў Вільні.

У вачох туга аб тым,
Што засталася.

Падушкі і цабэркі на павозках.
Жывёліны ад сполаху рыкаюць.
Пануры конь, пакінуты гаспадаром,
У задуме голаду дрыжыць.
І, нібы збожжа з дзіравага мяшка,
Па дарозе трупы сеяліся.

Ня плакалі аб іх—
Бо ня было калі, каму...
Сухія былі вочы,
Гарачыя ад роспачы.
Маўчы, крыжоў сям'я,

А то застогне камень,
Заенчыць поле,
Віхор скалыша шлях,
Уздыбіцца пясок
У абшарах Беларусі,
Засыпле вочы сонцу,
Досуха загаціць рэчкі
Ад гневу-помсты.
Ад вогнішчаў-пажарышч
Нашых вёсак
Ня мала пёкса шлях,
Бы скварка на патэльні.
Ня мала шлях у трасцы гойдаўся
Ад выбухаў гарматаў,
Ад рыку бомбаў з самалётаў,
Ад кулямётнай ашалелай малацьбы,
Ад гіку-сьвісту вострадзюбых стрэльбаў,
Ад абозаў рознафарбных войск,
Ад коньніцы зьдзічэлай,
Што ўсё поле здратавала.
На беларускіх гонях
Залішне многа
Концэртаў сьмерці
Адбывалася.
У вопратках руінаў-папялішчаў
Беларусь галошаньне казала,
Прычытаньне рвалася з грудзей,
Кідалася, нібы град камневы.
Зьнізу ўверх—
У нямую сталь нябёс;
Пракляцьцем білася,
Як той азябішы падарожнік
Б'еца ў хату.

VIII

Гэй, шлях, маўчы!
А шлях наш не маўчыць...
Ганебны, тлусты польскі пан
Зноў яго ўзбудзіў.
Як жывая жыла,
Як нэрв паколаты, балючы,
Дрыжыць наш шлях-дарога.
Войканьне і плач расьце.
З хатак-вёсак надыходзіць
Роем аваднёў.

Воблака пяску кудзеліцца над полем.
Коньніца.
Павозкі.
Жаўнерскі брыль блішчыць.
Лаянка пазнанская.
Як дзікая процэсія з пякельні
У грозна-страшным выглядзе
Соваецца нешта:
Адзін ў адзін сабраны ўсе
Дзяды старыя з вёсак.
Вяроўкамі зьвязаны рукі.
Па лысінах сьпяклася
Цёмна-бурымі блінамі кроў.
Запухлі вочы на сьсінеўшых тварах.
Акрываўлены кашулі на плячох
Ад шомпалаў жаўнерскіх і нагэек.

А побач з коньнікам
Ідзе стары яўрэй
З вяроўкаю на шыі,
Другім канцом прывязан да сядла.
Сівую бараду,
З мясам вырваную,
Трымае польскі „рыцар“ у руцэ—
Вайсковая трэфэя.
Ботам па патыліцы
Старога жыда б'е,
Каб той ішоў хутчэй.

На сялянскім возе
У ваднэй кашулі
Сядзіць дзяўчына.
Зашнуравана моцна да сядзеньня.
Рукі пераціснуты вяроўкай.
К акрываўленым грудзям дзяўчыны
Жаўнер зьдзічэўшы лезе
Бруднаю, спацеўшаю рукою
І жарты гадлівыя строіць.
Ахрыпшым голасам
Крычыць дзяўчына,
Плюючы жаўнеру ў твар
Крывавай сьлінай.

О, гордая красуня,
Прыгожая і сьмелая Агата!

За што дзявочу чэсьць тваю забралі?
За што такія здзекі над табой?—
Ты, Янкі Віхрабурнага сястра,
Разьведчыцай адважнаю
Была ў паўстанцаў.
Хтось падказаў жаўнерам...
Уланы гвалцілі яе.
Як белая галубка,
Трапяталась ты пад імі.
— Будзь проклят, бог духоўнікаў,
Агідны і страшны!
Будзь проклят здраднік той,
Хто на мяне
Нагаварыў жаўнерам!—
Так пасінеўшымі, запухшымі губамі
Дзяўчына шэпча.

І цэлы сьвет
Зрабіўся цёмным для яе,
Гнілою магілай:
Старога бацьку толькі што забілі.
Як бухнулі па чэрапе прыкладам—
Рассыпалася галава ў кавалкі,
Як арэх...
Труп, мабыць, шчэ цёплы.
Брат—у лесе...
І вочы дзеўчыны,
Налітыя крывёй,
Маланкаю бліснулі ў бок жаўнера.
— Ня злуй, пся косьць!—
І штырх яе у бок,—
Ня то йшчэ будзе!
А за грамадай, на калясцы,
Расьсеўшыся вяльможай,
Пан Скрыцкі ехаў сам.
Ён раптам загадаў,
Каб „арыштанты“ засьпявалі
„Ешчэ Польска не згінэла“.
Нанова пад сьпякотай сонца
Катаваньне пачалося...
На панскую пацеху
Спынілі ход.
Упартыя былі сяляне:
Замест гімну—
Матаршчына...

IX

А побач каласілась жыта
Рухліваю густой сьцяной.

І раптам...

Дзіва...

З жыта выскачыў

Атрад паўстанцаў...

Сполах.

Крыкі.

Страляніна.

Стогны.

Пан Скрыцкі першым паў ад кулі.

За ім — улан і конь,

Да сядла якога

Быў прывязаны стары яўрэй.

Пакінуўшы грамаду „арыштантаў“,

Жаўнеры уцяклі

Забралі толькі сястру Янкі...

Ад злосьці Янка скрыгатаў зубамі.

Цямнела у вачох.

А сэрца каменем распаленым

Пяклося у грудзёх,

— Агатка! Родная сястрычка!

Шчыра службу ты служыла

Нашаму народу.

З панскіх рук

Жывой цяпер ня выйдзеш...

Я адамшчу...

І вочы —

Два вуглі

На бледным твары загарэлісь.

І сквіцы, бы абцугі,

Сьціскаліся,

Скрыпелі.

І цела ўсё —

Сталёвая спрунжына:

Во-во.

Стралою сьмерці

Пусьціцца ў дагонку

За катом польскім...

— За бацькі сьмерць —

Пан Скрыцкі заплаціў жыцьцём.

Марына — адменаі будзе

За Агату.

З мясам вырву з сэрца я каханьне,
Як губку з дрэва.

Х

Не ваўчанё
Над прыстрэленай ваўчыхай
Вые, прычытае, —
Марына, панская дачка,
Над забітым бацькам плача,
Б'ецца галавой аб жвір.
Ручкі кволяя ламае.
Уся дрыжыць, бы раненая птушка.
Змрокі падымаюцца, растуць,
Бы цёмныя густыя кудлы воўны.
Па лагчынах дыміцца туман.
У хвалях сівых хмарах
Месяц — човен залаты —
Плыве...
Шлях глытае цемра.
Вільготным супакоем
Гладзіць пух жвіровы.
— Ойчанька мой родны...
— Ойчанька мой мілы...
Марына ціха плача, прычытае.
Ня бачыць, што над ёю
Анямелы стаіць Янка —
Атаман паўстанцаў,
Той, каго яна калісь
Сабакамі цкавала...
Стаіць Янка,
Зачарован ёю
Вачэй ня можа адарваць.
Маўчыць.
Забыў ён бацьку роднага,
Забітага сягонья
Пад камандай пана Скрыцкага.
Забыў сястру Агату,
Якую во цяпер,
У гэтую хвіліну,
Жаўнеры мо' жывую рэжуць
На кавалкі.
Забыў пра тое,
Што тут нядаўна
Пракляў сваё каханьне
Да панскае дачкі.

Ён бачыць прад сабою,
Як дзіўная дзяўчына,
Стромкая, як топаль,
Белая, як сьнег,
Кволая, як кветка,
Прыгожа, як русалка,
З блакітнымі вачыма,
Як бяздоньне неба,
Плача, убіваецца
У вялікім горы,
Трапечыцца, дрыжыць,
Бы яварак пад ветрам.
— Марына...— прашаптаў ён,
Марына.
Марына ўскочыла на ногі,
Абварнулася тварам да яго.
У вадну хвіліну
Вочы высахлі,
Сталёвымі, халоднымі зрабілісь
Пранізвала яго
Пагардаю, нянависьцю,
Што з роду ў род
Жыве ў паноў
Да „чорнай, хамскай косткі“...
Прытомнасьць да яго вярнулася
— Дык вось якая ты, Марына,—
Прахрыпеў.
— За бацьку—бацька,
А за маю сястру—ты!
Рэвальвэр бліснуў...
Раптам хтосьці ззаду
За руку яго стрымаў.
— Не страляй, мой брат!
Ня трэба!
То была Агата.
Нейкім цудам вырвалася яна
З жаўнерскіх рук.
Уцякла
— А ты, паненка,
Ухадзі скарэй,
Хоць ты мне вораг—
Табе таго ня жычу,
Што я мела.
Ня будзем мы, сяляне,
Так сябе паганіць,

Як вашыя паны.
Ідзі, атродзьдзе воўчае, адгэтуль!
Такая-ж гордасьць,
Такая-ж сталь
Блішчэла у вачох Агаты,
Такая-ж ненавісьць
Да чужой клясы,
Як у панскай дочкі.

XI

Прайшло йшчэ колькі дзён.
Галодная, аборваная, гнеўная
Армія Чырвоная
Імпэтна, як віхор,
Гналася за сытым
Войскам панскім —
За стадам вяпрукоў,
Адкормленых амэрыканскім дзядзькам
Белаю мукой і салам.
На панскім карку
З страху
Лой дрыжэў, бы квашаніна.
За сьпінамі чулі сталёвы штык
Рабочых і сялян.
На Варшаву пуць трымалі.
Бы мора посьле буры,
Стыхія уляглася.
Песьні волі засьпяваў наш край.
Пачаў залізваць нанесеныя раны.
На папялішчах новае жыцьцё
Квітнела...

Раз вечарам у Менску
Па Савецкай вуліцы
Са сходу позна йшоў
Янка Віхрабурны,
Быўшы атаман паўстанцаў.
Цяпер партыец чынны.
Ішоў ён задумёны, незаўважыў,
Як за ім усьлед
Цікуе нейкая фігура;
Ідзе кашачым крокам,
Не адстае, як цень.
Падышла.
Рукой зьлягка штурхнула:

— Янка...
Уздрыгануўся ён.
Знаёмы голас.
Па нэрвах электрычнасьць праскачыла.
— Марына...
— Я...
З-пад шырокага капялюха
Дзяўчына на яго скасіла вочы.
Яна — і не яна...
З вачэй, калісь прыводзіўшых яго,
У трапятаньне шчасьця,
Цяпер іграла похаць,
Бессаромлівасьць...
Губы нафарбаваныя былі,
І як надрэз на сыром мясе
Выглядалі...
— Якім чынам ты ў Менску апынулась?
Чаму з панамі не ўцякала?
— Ой, ня пытайся, Янка.
Жаўнеры польскія усё ў мяне
Забралі ў Менску на вакзале,
Адна я засталася.
Знаёмага ксяндза сустрэла.
Паехалі мы з ім ў Расію.
Дзівацкі быў той ксёндз.
Ён „маткай боскаю“ мяне назваў,
У бедае мяне ён апранаў,
Маліўся на каленах прада мною
Кожны дзень.
А у вачох яго агонь гарэў брыдкі.
А раз у час малітвы,
Як зьвер, ён на мяне накінуўся,
Зваліў на ложка.
З тых часоў я жонкаю яго была.
О, подлы і паганы ксёндз!
Саромлюсь і цяпер я расказаць,
Што вытвараў ён нада мной.
Ня вытрымала я.
Кінула ксяндза.
Да працы ня прывыкла.
І вось другі ўжо год
Як сваім целам
Гандляваць пачала.
Ідзем са мной...
Ня хочаш?..
Дай на кокаін!

Як хлапчук, зачырванеўся Янка,
Кінуў грошы ёй.
За галаву схапіўся,
Пусьціўся уцякаць.
Блаудніцы рогат
Ляцеў за ім ўдагонку.
Яму здавалася,
Што з кожнай брамы,
Атуленыя цёмнай вільгацьцю,
На яго глядзяць
Марыны вочы...

Менск, 20, III—24 г.

Чырвоны каляндар

Наш год,
Наш вечны сонцакруг
Нанова сьвеж і молад.
Закуты Промэтэй—раскуты волат.

Наш год
З роду ў род
Уціснут быў у рамы багамазаў.

Наш год,
Як тычкі тыя,
Запоўнілі „сьвятыя“.
У азікую бажніцу ўсіх народаў
Ваал ператварыў
І дні і годы.

Устрахануўся год—збунтованы асілак,—
Ён скінуў з сваіх плеч агідны пыл вякоў.
Бунтарскі дух рабоў зварушыў яго сілы.
Пайшоў ён пад штандар паўстанцам-батраком.

Год-сфінкс надзеў шалом пажарышчных зарніцаў,
Узброіўся да ног стастрэльным пяруном,—
Пасыпаліся ў тлань фальшывыя бажніцы,
І трызны цёмных дзён спаліліся агнём.

Наш адраджоны год, замест званоў, малітваў,
Сьпявае вольны гимн на ўвесь зямны абшар;
Ён трубіць на ўвесь сьвет да багатэрскіх бітваў,
Ён піша на сябе Чырвоны каляндар.

Паргаміны зіхцяць у казках гэроічных—
То летапісь баёў багом, царом на страх.
Заве з турэмных крат пагудкаю стазычнай
Зняволеных людзей у сонцасьветлы гмах.

У новае жыццё ідуць-плывуць народы,
Як зрушаны вулькан, як хвалі бурных вод.
Ня страшны на шляху каменьні-перашкоды:
У будучыну ідуць, імкнуцца ў Новы год.

Дзевятае студзеня

Пагрозна сталіца замоўкла.
Упарта заводы знямелі.
Бунтарскае, смелае вока
Яскравіла сьнежныя белі.

Дзевяты дзень студзеня ўраньне
Завіхрыў на вуліцах людам.
О, страшнае будзе каранье—
Апрычнікі царскія ўсюды.

Рабочыя ішлі да палацаў—
Старыя, малыя і дзеці.
Мо' цар абароніць іх працу
У жудасны час ліхалецця.

Ішлі да цара, як на споведзь,
Ратунку шукаць ад абманаў.
Тыран ім казаў свой адповедзь
На зарадніцкай мове тыранаў,—

То кулі былі, замест словаў.
Насіліся раненых стогны,
Быў Піцёрскі сьнег размалёван
У колер крываваы, чырвоны.

На тысячы трупы лічылі
На памяць страшную патомству,
Народ упісаў злы учынак
У агнёвую летапісь помсты.

Міжнародны дзень кабеты

(18-е сакавіка)

Ты—святлы дзень сусветных працаўніц,
Аздоблены пажарам бліскавіц,
Абрызганы сьпяваньнем барыкадным.
Вясновы восьмы дзень сакавіка
Праз процьму лет наперад пранікаў
Вяшчунскай постацьцю прынаднай.

Пайшла ў нябыт шматвекавая цьма,
Кабета вырвалася з-пад ярма,
У грозны час наперад быстра мчыцца;
У барацьбе нясе яна штандар,
Ідзе на сьмерць—за волю вольны дар,
У будаўніцтве мірным—будаўніца.

Рэволюцыя лютага

(12-е сакавіка)

Канец дынастыі Раманавай.
Ня можам жыць далей абманамі
Пад дзіка-смаглымі тыранамі.

На фронце гінулі мільёнамі,
Па гарадох стагналі стогнамі,
Па вёсках—птухі-жар чырвоныя—

То—дзеці жудасных гранат.
Даволі біці брата брат!

Снарадамі шнуры завораны.
За што-якое біцца з ворагам?
А хто ды з кім? О, гора, гора нам!

То-ж раб-працоўны б'е працоўнага,
Нявольнік рэжа свайго роўнага,
У ланцугох усе закованы.

Для багачоў на сытны пір
Ідзе бядак у сьмерці вір.

Зачырванеўся Піцер сьцягамі,
Па вуліцах цягнулась цягамі
З бунтарскай слаўнаю адвагаю

Статысячная дэманстрацыя.
„Гэй, прэч вайну! нам хлеба! працу нам!
Ня будзем з братам-немцам драцца мы!

Багатай своры на карысьць
Ня будзем беднага мы грызьць!

Гэй, прэч-далоў самадзяржавіе!“
Хоць змучаныя, але жвавыя.
На вуліцах стральба крываваая.

Салдат, рабочы люд з жандарамі
Спляліся. Волава зажарылі.
Пайшлі пажары за пажарамі.

То выбухнуў апошні бой.
І кончыў з славай наш гэрой.

Заварухнуліся гаротныя,
Паднялі сьпевы ўсе дрымотныя,
Усе гарады, куткі балотныя.

Гэй, ладзьце сьвята, ўсе сустрэчныя!
Сьпявайце песьні, папярэчныя! —
Загінуў цар наўвекі вечныя.
І праваліўся трухлы трон.
Той дзень — адзін з сьвяточных дзён.

Дзень Парыскай Комуны

18-е сакавіка

Жыве ў паданьнях сівых лет
Адгук Парыскае Комуны,
Яе каваў бунтар-поэт
На стогалосных сьпеўных струнах.

Чырвоназорны волі сказ
Крывёй рабочага упісан
На памяць вечную для нас
У кнігу строгіх летапісцаў.

Забарыкадзіўся Парыж
Між стромкакаменных абшараў.
Дрыжаў багач, разбойны крыж
Ад слаўных дзеяў Комунараў.

А каты дзікія прышлі,—
Дзяцей, жанок, старых скрамсалі.
Рабочых тысячы ляглі...
О, ганьба вечная Вэрсалу!

Ты задушыў тады Акцябр
Рукой разбойніцкай, крывавай.
За вольніцу спрадвечны раб
Адаў жыццё сваё на славу.
На ўзвыш Бастыліі наш Крэзьмль
Шалом чырвоны ўміг насуне,
Абшары волі заарэ
Для праўнукаў старой Комуны.

Ленскі расстрэл

(4 (12) красавіка 1912 г.)

Яшчэ адну крывавую расправу
Нарыхтавалі золата багі,
Стагнала стогнам дзікая дубрава,
Пужалі Лену водгукі з тайгі.
Замест яды, рабочым кулі далі;
Было забіта ў лесе да трохсот.
На сытны пір ваўкі прымчалі з даляў,
А крумкачы кагцістыя—з высот.
Дрыжалі з страху ціхія алені,
У палацах пышных п'янстваваў тыран.
Шумелі сумна хвалі срэбнай Лены,
Насілі скаргу ў вольны акіян.
Гэй, разгуляйся, бура, на прасторы,
Дрыжы, ўвесь сьвет, ад гучных
навальніц!—
Паўстаў рабочы грозны, нібы мора,
Пажар сьцягоў, як водблескі зарніц.

Першае Мая

І Май каштуе шмат ахвяр народам,
І ён крывёй працоўнага ахрышчан,
І ён зазорыць людзям з роду ў роды,
І ён акрылен сьцягамі з агнішчаў.

І Май абліт фантанам бурных клічаў,
І ён у будучыну мкнецца грозным лётам,
Трывожыць стары сьвет сваім абліччам,
Блішчыць вясной чырвоным самалётам.

У гімн адзін сусьвет людзей бяздольных
У гэты дзень да барацьбы імкнецца,
У гэты дзень так хочацца раздольля
Нявольнікам суровых ліхалецьцяў.

У ліку дзён дзень вешні Першы Мая
Красуецца, бы сонца паміж хмараў.
Ён багачоў паўстаньнямі пужае,
Бяздольнікаў склікае пад штандары.

Міжнародны дзень моладзі

Дайце дарогу Зьмене Чырвонай.
Гэй, адступіся, сьвет забабонаў,
Шэптаў-замоў!
Сонечнай бурай, вогненнай сілай
Богу старому рые магілу
Наш Комсамол.

Мчыцца па сьвету духам бязбожжа,
Шлях свой знаходзіць на бездарожжы,
Мкнецца у даль.
Любіць паўстаньне, дужыцца рад ён,
Вольніцы воін, сын барыкадаў,
Бунтаў каваль.

Гэй, падымайце у вышку паходні
У дзень урачысты, дзень міжнародны
Моладзі дзень!
Сьвет паднявольны зруш да змаганьня,
Ціхія далі ў бурнае раньне
У чырвань адзень.

Дзень ураджаю

Між сьвят агнёў,
Бароцьбаў і віхораў
Дзень Ураджаю — сьпеў між страляніны,
Найлепшая пабеда на прасторах.
Як пад курганам сьпіць наш вораг,
Араты — першы волат у краіне.

І рыцар міру,
Рыцар тлустай глебы
Сьпявае песьні пры снапох у полі.
Нядаўна толькі кінуў дружжку-стрэльбу:
На папялішчах будаваці трэба
Новую сялібу на раздольлі.

Сьпявайце песьні
У свьвята творчай працы!
То—свьята Розуму,
То—свьята адпачынку.
Хай кожны ў родным полі, ў роднай хаце
Падлічыць новае сваё багацьце
Пасьля мінулых царскіх злачынкаў.

Мінулі дні
Нявольніцкай прынукі.
Абхопім неба самалётным гудам.
Праз радыё,
Электрыку,
Навуку
Здабудзем шчасьце для сябе, для ўнукаў
Пад Савецкім вагназорным цудам.

К а с т р ы ч н і к

(7 лістапада (25-га кастрычніка) 1917 г.)

У лістападны дзень асеньні,
У дзень, спавіты туманамі,
Сяйбіт вясновага насеньня
Чырвоны сьцяг падняў над намі.

Паўстаньнем—вольніцай натхнёны,
Ён выгнаў вон агідных катаў;
Штыком—агнём пісаў законы,
Сярпом і молатам пячатаў.

Старому сьвету яму вырыў,
У міг адзін стварыў стагодзьдзі,
Памчаўся ўверх—у зорны вырай,
Яскравіў гимнамі ў народзе.

Вяшчун-прарок пабедных клічаў
Кіруе Арміяй Чырвонай.
Зазіхаціць сваім абліччам—
Трухлее крыж, нямеюць званы.

Стучыць у брамніцы сусьвету,
Грыміць праз радыё ў прасторах,
Хто неабуты-неадзеты—
Віхром Кастрычніка віхорыць.

Вітаньні шле у далі-шыры
Праз агнявыя „аляльлюі“
Дрыжаць сусьветныя банкіры—
Апошні баль яны балююць.

Менск, 3 XI—23 г.

Г о л а д

I

Мяцеліца выла.
Апранута ў белую сьвітку
Сьцюдзёнай зімы
Дзіка-жуткаю ведзьмай

Мяцеліца ймчалась па сівай пустэчы.
І брызгі ільдзяныя мглы срыбна-мутнай
Сявалісь вакола з застыўшых яе
Страшных бельмаў.

Мяцеліца ў правай руцэ
Адзічэлы трымала Мароз,
У левай руцэ шчытна Сівер
Хаваўся.

Мароз выглядаў расамахай
З агнёва-сапфірным узрокам.
Ён шэраньню сыпаў
І ляскаў клыкамі.

А Сівер меў выгляд
Жывой цёмна-сівай арліхі,
Ён дзюбам сталёвым вастрыў
Спрунжыновыя кіпці.

Ў заўлоньні Мяцеліца
Голад туліла:
То клык быў пажоўклы,
Гнілы.

І клык гэты рос,
Падымаўся у рог у аленьні.
А з рога ён вырас у дрэва,

Якое стаяла між небам
З зямлёй і труіла паветра.

У высахай, смаглай губе
Злой Мяцеліцы-ведзьмы
Гнязьдзілася Сьмерць.

Бясколернай параю,
Ценем бязвыглядным
Гойсала Сьмерць.

Хто дыхаў паветрам,
Атручаным Сьмерцю,—
Адразу канаў.

Над бялявымі гурбамі сьнегу
Мяцеліца-ведзьма насілася
На Жудасьці скрыдлах.

А жудасьць падобна была
Да комэты-мяцёлкі
З мядзянымі дошкамі-скрыдламі.

Гулка зьвінелі і дзынкалі скрыдлы,
Як бляха, сарваная ветрам
З высокага даху.

Шырокім шкляным абрусом
Над ведзьмай плыла
Ашалеласьць.

Стаяла між небам з зямлёй
Ашалеласьцізлой сьветазмрочнасьць.

І спала ў заховах жар-сонца
Паўднёваю гадзінай.
І спаў у заховах жар-месяц
А поўначы сумнай.

II

Мяцеліца выла.
І ціха-галоснае водгулье
Дзікага стогну яе
Буйным градам бражджала
Аб сьцены нямыя
Дрымотных абветраных даляў.

Насілася ведзьма-Мяцеліца,
Зблутала неба з зямлёй
У вадзін дзенна-ночны адсвєт.
І збаўтаным вялікім яйцом
Увесь сьвет выглядаў.

А сьнег,
Як пякельная манна,
Як шрот сьлепа-белы,
Сяваўся з вы́сотаў імглістых
На шэрыя хаты,
На смутна-самотныя весі,

Вялізны, нябачны павук
Гэта ткаў мякка пругкія коўдры.
Вялізны, няведамы цмок
Гэта комамі сьнегу пляваўся.

III

І Сьцюжа, і Голад, і Жудасьць,
Ашалеласьць і Сьмерць
Маячылі ў хатах
І ладзілі пір па ўсіх весях.

Сьцюжа людзей маразіла,
Кідала дрыготы на грудзі
І комкала бедных
У лёду кавалкі,
Чаруючы вочы дрымой
Забьцьця і кананьня.

А голад смактаў у людзей
Сок жыцьця.
У дрынголі сушыў іх
і зубы галодных малоў жарствякамі;
Ім рукі і ногі круціў
У сукі старай вольхі,
Ён гладзіў і песьціў пухліну
На тварах счарнеўшых
І сьцэбаў па карках і жэбрах
Драцянкамі пошасьцяў-мораў.

А жудасьць людзей выганяла
З жалобных гасподаў
Жаль-літасьць труціла
У бацькоў да дзяцей,

У дзяцей да бацькоў, —
На дзікіх і лютых зьвяроў
Жудасьць людзей парабіла.

Ашалеласьць кадзіліла
У вочы людзкія
Жывіцай-смалой няпрытому.
На жоўтым пэргаміне твараў
Вочы расьлі, нібы макавы цьвет,
Нібы порхаўкі, лезьлі з-пад лобу,
І пучылісь страшна,
І дзіўна блішчалі.
У зрэнках сьвяціліся:
Роспач, жалоба, страхоцьце,
Воўчая смага, сабакі пакора
і тупасьць гаўяды.

IV

Грамады галодных людзей
Даядалі астаткі збажыны
У зьмешку з карой.
Елідохлых жывёлін,
Сабакаў і коняй.
Як сьліўні пад пнямі,
Качалісь па голай зямлі
І чвакалі гліну,
І грызьлі адзін аднаго,
І рэзалі дзетак,
І мяса худое глыталі.

Сьмерць крокамі ціхімі
Йшла-вандравала
Па трупах па голых,
Якія ляжалі па хатах,
Па шляхах-пуцінах,
Як крушні на полі.
А рук не хапіла хавачі
І ладзіць хаўтуры.

А мала хто сам дабіраўся
Да брацкай магілы,
Каб легчы у шэраг, —
У чэравах воўчых
Знаходзілі могліцу трупы;
І мёртвыя вочы
Прысмакам былі груганішчам.

І княжыла Ціш па сялібах,
Бо жменькі малыя
Істотаў людзкіх засталіся:
На пальцах дзіцё пералічыць.
Пляліся так дні павуцінай
Адвечнага часу.
Ішоў маладзік пущавінай
Бясхібнай па небе,
А ветах сьляды замятаў.

V

А часам здалёку,
Як быццам з чужой,
Шчасьлівейшай плянэты,
Па карку мярцьвяцкага поля
Імчаўся вужака-цягнік.
Па чыгунных уцотных
Чарнопісах-рэйках
Наперад свой шлях доўга-цяжкі
Вужака-цягнік пракладаў.

Рыгаў пры гэтым
Іскравістым сопатам-дымам,
Пляваўся агнёвымі птухамі,
Кашляў, як хворы,
Хрыпеў, як сухотнік,
Іржаў жарабцом буйна-палкім
І выў, нібы воўк на Каляды.

У вужакі ў кішках,—
У каморах драўляных,—
Ад нізу да верху ляжалі
Голья трупы;
Ляжалі, як бітыя качкі
Пасьля паляваньня.
І розныя колеры мелі яны:
Чырвоныя, жоўтыя, сінія,
Чорныя, белыя, ў плямах.

І рухі застылі,
Спяліся ў круць-верці:
Смага іх комкала,
Гнула, хіліла
Ў лазовыя віткі,
У спрунжыны з касьцістага мяса.

VI

А часам здалёку,
 Як быццам з чужой,
 Болей жуткай пусьцечы,
 Як Сьмерці пустыр,
 Зьвера-людзі сюды пранікалі.
 Чырванелі іх сытыя морды,
 Круглелі і масьлілісь.
 Ком сала моршчыў іх каркі,
 Іх тулавы пучылісь гідка,
 Як тукам набітыя бочкі.

І дзіва:

У сыта-ўздаволеных зрэнках
 Голад вугліўся.
 Ня голад бясхлеб'я емактаў
 Зьвера-людаў,—
 Смага па мёртваму золаце,—
 Голад багацьця.

Чым болей гарусьцілі золата,—
 Тым болей буяла іх смага.

У тыглях-гаршкох,
 На вуглёвым сінь-полымі
 Кіпела баўтуха
 З крыві, горкіх сьлёз
 І гарачага поту:
 Золата.
 Як блудніцы, гультні-піры
 Зьвера-людзі на трупах
 Людзкіх рыхтавалі.

Бо ў золаце ёсьць
 Сіла-моц,
 Дух шчасьця,
 Гонар зямлі,
 Усяго сьвету.

Прад золатам заўжды
 Цар гнуў калені з пакорай,
 Князь ногі рабу цалаваў.
 А мудрэц-патрыярха
 Пасмай сівых валасоў
 Лужыны чысьціў.

VII

А сіла-моц золата
Заўжды аплецена фальшам;
Дух-шчасьце такога мэталу
Прыдушаны поясам хлусу.

Бо трупы зямлю аглушылі надоўга,
Бо саха абівае бакі
У сарочцы іржы,
Ня кусае клыкамі жалезнымі
Чорных грудзей
Пладатворчай карміцелькі—
Глебы.

Бо сад гарапашных ратаяў
Высеклі чыста, дашчэнту.

VIII

І вось зьвера-людзі
Кідалі золата ў лужы,
Шапочучы, стогнучы:
— Хлеба!

І вось зьвера-людзі
Грызьці пачыналі дыямэнт,
Равелі і войкалі:
— Хлеба!

І вось зьвера-людзі,
Бы ў восені мухі, каналі
І вылі на золаце:
— Хлеба!

І вось зьвера-людзі,
Якдохлыя псы на гнаішчы,
Гнілі на пасьцілках
У золаце, ў шоўку, ў ядвабах.—
Голад і золата сьсіліў.

IX

І сонца зірнула
Спаміж шэрага стада аблокаў
Чырвоным, праменістым
Сэрцам нябёсаў.
Зірнула з гары на пусьцечу
І нанова схавалась.

І смутак і цішы луналі
Над мёртвым абшарам.

І хтосьці агнёвай рукой
На паргаміне неба пісаў;

«Чаму вы пакінулі ніву,
Сяляне-ратаі?
Чаму вы насыцілі мясам
Пяскі і балоты?

Чаму вы паілі крывёю
Даліны нямыя?

Жар-сонейка ўстане і гляне,—
А вас тут ня будзе;

Жар-сонейка сядзе і гляне,—
А вас тут ня будзе:

Жар-сонейка ляжа і гляне,—
А вас тут ня будзе;

Так пойдзе сваёй чарадою
За месяцам месяца.

Ой, зьлітуйся, маці-зямля,
Над дзяцьмі—над людзямі!
Ой, зьлітуйся, люд, над зямлёю,—
Над роднаю маткай!»

1922 г.

Ў Ясных Крушнях

I

Ў Ясных Крушнях у даліне
Стаіць бедная хаціна.
Як жабрачка—абарвана,
Як жабрачка—абматана
Дзе карою, дзе гальлішчам,
Дзе аздоблена карчышчам;
Замест шыбінаў—анучы,
Замест даху—лапак кучы;
Пазапханы шчэлі сенам,
Адае гнільлём са сьценаў.
Во рассыплецца, здаецца,
Як дзядок, уся трасецца;
Нейкім дзівам, нейкім чудам
Не рассыпалася ў груды.
Як, парванья аборкі,
Разляцеліся падпоркі
І тырчаць ва ўсе староны,
Як старыя забабоны
У галаве сівой бабуді.
Цесна хатку апынулі,
Як нязнаныя істоты,
Нібы злыбеды,—бядоты:
Тут абсмалены калочак,
Там пакрыўлены кіёчак,
Камень круглы і пузаты,
Слупок трухлы, сукаваты,
Воддаль засланка кривая,
Побач цэгляна старая,
Дзьве палоўкі дна ад бочкі,
Рознастайныя дашчочкі.
Гэта ўсё сям'ёй разьбітай
Вокал хаткі пазабытай
Навалілася, як бура,
Як зьнямелыя хаўтуры.

Ой ня год і не дзесятак,
Не адна, а многа матак
У Ясных Крушнях вечнымходам,
Бязупынным карагодам
Сваю долю пракліналі,
Пастушкоў як гадавалі
Для багатага маэнтку,
Для дастатку і „пожондку“
У акрываўленай гасподзе,
У ганаровым панскім родзе.

Ой ня раз у гэтай хаце
Пралівала сьлёзы маці,
Як злы цівун бяз літосьці
Бізуном ламаў ёй косьці,
Калі сына бараніла,
Калі ў двор цягалі сілай
На пакуту і на зьдзекі,
Каб зрабіць з яго калеку
На пацеху панскім дзеткам,
Пястуном і малалеткам.

Ой ня мала сьцены гэты
Былі жудасьцю адзеты,
Як прыгожую дачушку,
Весьялушку і пяюшку—
Уцеху парабка старога,
Мазалістага, сивога,
Пацягнулі ў панскі хорам
На ганебнасьць і на сорам.

Ой ня раз у гэтай хаце
Гучна сыпалісь пракляцьці
І слаўцы ядроным макам.
Ліха шмат было ды з гакам,
Нат' як паншчына сканала,
Нат' як воля тут настала
Пры цары, пры „вызваленцу“.
Новых меў тут шмат штукенцаў
Селянін бяз добрай глебы,
Бяз жывёлінаў, бяз хлеба.

Цярпеў голад сын сялянскі,
Ладзіў балі сыноч панскі.
З вольнай волячкі ў найміты
Горам мужычок прыбіты
Зноў пайшоў да таго пана

Працаваць да ночы з рана
На абшырным загуменьні.
Пакаленьне ў пакаленьне
Гэтак шло-плыло бясконца
Пад адвечным нямым сонцам.
Пан быў важным і багатым,—
Ланцугом зьвінеў араты,
Крушні Ясныя араў ён,
Пад ярмом цяжкім стагнаў ён.

Нейкім дзівам, нейкім цудам,
Як пракляцьце здрайцы-Юды,
Як астаткі дзён пакутных,
Адзічэлых, каламутных,
Аж да нашых лепшых часаў,
Бяз прыправак, бяз прыкрасаў
Асталася тая хатка,—
Веку цёмнага дзіцятка.
Так стаіць бяззубай цноткай
Год мінуўшых доч-прыплодка.

II

Ў гэтай хатанцы ў старэнькай
З хлапчуком жыве маленькім,
З сваім Янкай-сірацінай
Гарапашная ўдавіна.
На вайне забілі мужа.
Цісьне гора, цісьне дужа.
— Што рабіці, мілы божа?
Так ня добра, так ня гожа
Жыць на сьвеце жорсткім гэтым
Неабутай, неадзетай,
І галоднай і халоднай,
Без апоры, як ніводны...
Але гэта з-поў бядоты,—
Бо найгоршую турботу
Маю тую,— як мне, маці,
Свайго сына гадаваці?
Надыйшоў час галадухі,
Не накорміш нават мухі.
Што мне з хлопчыкам рабіці?
Трэба гадаваць, карміці,
А тут проста хоць давіся,
Хоць у рэчку ідзі тапіся...

Плача маці, плача горка
Ды глядзіць на тую горку,
Дзе палац стаіць, мільгае
І на хмаркі паглядае
Горды, белы, пекны, стромкі,
Ды ў абхваце такі ёмкі,
Як-бы цэлы сьвет ён душыць,
Як-бы сонейка варушыць.
Блішчаць вокны, ганкі, дзьверы,—
Іх так многа, іх бяз меры.
А вакол там шмат будынкаў,
Як наваленыя скрынкі,
Нібы гэблем гэбляваны,
Нібы хварбай хварбаваны.
А далей шапочуць дрэвы,
Рэчка мчыцца ўправа, ўлева
І бурліць, пяе пяюшкай,
Зьмейкай ўецца, ўецца стужкай
Па разлогах, па далінах,
Па шырокіх лагавінах
І хаваецца ля бору,—
У лесе з хвойкамі гавора.
Дзіва-дзіўна пляце-вяжа,
Зычыць гулка, шэпча, кажа
Свае казкі, свае байкі,
Свае цуды, свае грайкі.
Гэта—панскі рай-раёчак,
То—багаты фальварочак,
Яснай Крушняй што завецца,
Дываном што тут пляецца.

Туды маці паглядае,
Свае сьлёзы выцірае:
— То-ж няма, нябёсны тата,
Там цяперка пана ката,
Парабочкі цяпер самі
Там живуць гаспадарамі,
Доўка ладзяць гаспадарку
У тым пакінутым фальварку.
Там, дзе „хаму“ было цесна,—
Цяпер гулка пяюць песьні;
Дзе лілася кроў мужыча,—
Цяпер шчасьце сонца жыча.
Трэба шчыранька старацца,—
Карміць будзе сытна праца.
Зямля корміць, тых гадуе,

Хто мазоль на ёй шаруе. —
Разважае удавіна.
— У пастушкі аддам я сына
Гарапашнікам у рукі,
Буду мець я менш дакукі,
Выйдзе там з яго араты
Мо' ня горшы, чым у таты.
Ќе пакрыўдзіць найміт быўшы,
У беднаце сам доўга жыўшы,
Скажа слова шчыра, ціха, —
Знае сам пачым фунт ліха
І чаму я так, сарока,
Усё маўчала, абібока,
І сынка трымала ў хаце?
Ой, дурненькая я маці!
Сябе баба шчыра лае
І „ламакай“ называе,
„Качаргой кривою“ кліча;
Па каравых пальцах ліча,
Йшчэ як можна называці,
Каб у крыўдзе не застацца;
Аглядае хатку-пустку
І кусае хвост ад хусткі:
— Ну і глазд у баб трухлявы,
Розум наш, дальбог, няжвавы!

III

Хутка баба парашыла.
Пастушку, што трэба, сшыла,
Навучыла быць паслушным,
Быць старанным, разварушным.
Пявяла свайго сыночка,
Цястуночка, галубочка,
У той фальварак да ратаяў.
Па гасьцінцы лядок таяў;
Быў дзянечак вешні, сьветлы.
Грэла сонца шчыра, ветла,
Пелі птушкі зычна, міла,
Неба сэрца весяліла.
На зямлі з-пад сьнежных рамаў
Дзе-ні-дзе ляжалі плямы
Чорнай глебы, смачнай, тлустай,
Бы цямнелі хлеба лусты.
Хмельна пахла ўсюль вясною, —

Над далінай, над гарою;
У вышыне, ў блакітнай далі
Гучна жаўранкі сьпявалі.

Завяла сыночка матка
У дом-палац бялюткі, гладкі.
Мужыкі яго прынялі,
Як свайго, і загадалі
Быць у іх цяпер сьмялейшым,
Весьляейшым і спрытнейшым.
У гасподзе сваю долю
Будзе мець. Няхай у полі
Акуратна пасе стадка,
Будзе мець усё ў дастатку:
Кажушочак, шапку, боты,
Будзе жыць ён без бядоты,
Будзе хлеб і будзе сала,
Будзе радасьцяў ня мала.
Як заслужыць — паліўнога
Купім коніка сівога.

Як засьвісьне — пойдучь рэхі,
Пойдзе водгул на пацехі,
Затрасецца гай хваёвы,
Будзе весела каровам.
Як па дзірках пальцам стукне,
Як задзьмухае, загукне,
Як пачне ён сыпаць трэлі,—
Пачне ладзіць бор вяселье.
Будзеш, Янка, гаспадарыць
Ды ў сьвісьцёлку смаліць, жарыць;—
Пройдзе дзень у полі хутка,
Нібы хвілька, як мінутка.
А ваўкоў ты не баішся?
Ты глядзі—іх сьцеражыся!
Гэтых страшных ваўкалакаў
Зацкуеш сваім сабакай.
На-цю-на! Гэй, дзе ты, шэльма?
Ганаровы ты ў нас вельмі;
Будзеш з Янкам сябраваці,
Наша стадка вартаваці!
Відаць, добры хлопчык Янка.
На-цю-на! Каб це' маланка!

Доўга людзі жартавалі
І ўдаве ўкэнцы казалі:
— Янка будзе з намі жыці,

Весьліцца, ня тужыці.
А зімой ён пойдзе ў школу,
Будзе добра і вясёла.
Адукуецца твой Янка,
Будзе знаць ня горш падпанка
І пісаць і рахаваці.
Не бядуі, ня плач-жа, маці!

— Я, браткі, ад шчасьця плачу.
Бачце, Янка мой во' скача!
Падобаецца ўсё тутка.
Ну, бывайце! Пайду хутка.
Мабыць курыца зьняслася,—
Прынясу яечка Ясю.
— Ды ня бойся, ў нас кармежкі
Хопіць без твайго яечка!

IV

Зажылося Янцы добра.
Ён вясёлы і харобры
Выганяе ў поле быдла,—
Яму праца не абрыдла,
І будзіць ня трэба зрана.
Йшчэ вакол стаяць туманы,
Йшчэ мігцяць у небе зоркі,—
Чуваць Янчына гаворка:
— Дайце мне скарэй сьняданьне!
На-цю-на! На паляваньні
Мы з табой сягоньня будзем,
На балоце не заблудзем.
Бурчыць цюцька, жмурыць вочы,
Бо яшчэ драмаць ён хоча;
Хвастом круціць, хвастом меліць,
Зрэнке хітрыя казеліць.
Янка трубіць, Янка звоніць,
Зычна сам з сабой гамоніць;
Гладзіць белага бычочка,
Ласуночка-трацячочка:
— Падрасьлі мо' знач рогі?—
Шмат на гэта трэба змогі,—
Трэба рогі пальцам мерыць,
Бо ня можна воку верыць.

А цялушачка тымчасам
Пазірае набак ласа,
Падымае хвост трубою,

Выгінаецца дугою.
Бярэ радасьць—ня стрымае,
Зараз пусьціцца да гаю,—
Брык і брык—і паляцела.
„Што-ж ты, цёлка, звар'яцела?“—
Кажэ Янка, і драцянкай
Лясь і лясь пад самым ганкам.
Пуга ляскала удала.
Тут і сучка ня стрымала:
Пстрык—нагой пад вухам чэша,
Як загаўкае, забрэша,
І спрунжынай як заскоча,
Ды здаецца, яна хоча
Цэлы сьвет у міг стрывожыць.
Во' і Янку заварожыць!
Далібог, заваражыла:
Ён бяжыць, аж трашчаць жылы,
За цялушкай і за сучкай.
Ля варот ратаяў кучка
За бакі бярэцца з сьмеху
І крычыць: «Ды бойся грэху,
Янка, так, скаціну мучыць
І сабаку баламуціць!
Ну, і спрыт у падшывальца,
Хоць ня большы ростам пальца!»

Сьвеціць сонца, ўжо з скацінай
Брыдзе Янка па лагчыне.
Па расе сьляды ён піша,
А чарот дубцом калыша.
Гляне ў поле, абярнецца
Ды на пушчу засьмяецца
„Го-го-го“—гушчар рагоча.
„Го-го-го“—шыр-даль якоча.
Даль туманіста, імгліста,
Гладзь нябёс над ёй квяціста;
У агняцвітах-пералівах
Млеюць казкі, шэпчуць дзівы.
„Шу-шу-шу“—гушчар гаворыць,
„Шу-шу-шу“—даль ціха ўторыць,
Цень глядзіць са шчылін бору,
Павылазяць страхі з нораў.
„Буль буль-буль“—хтось балабоча
Хтось з-пад крушанькі шапоча.
А травіца яшчэ росна.
У адзіноце Янцы млосна,

Ўспамінае байкі таты
Аб фальварку аб заклітым,
Дзе людзей цкавалі псамі,
Рвалі скуру паласамі,
Бізунамі катавалі,
Без канца дзяўчат псавалі;
З бедных вопраткі зрывалі
І калоды надзявалі,
І кідалі ў муравельнік
За пагоркам, там дзе ельнік.

Страшна Янцы. Плакаць хоча.
Паглядаюць з лесу вочы,
Вочы, вочы... іх ня зьліча;
На ратунак сонца кліча
Сонца зьзяе, сонца грае,
Блішчыць рэчка залатая.
Забывае хлопец страхі,
Бачыць ў небе хмаркі-гмахі.
Ён п'яе у лесе, ў полі
На шырокім на раздольлі.
Так плывуць-мігцяць дзянечкі,
Нібы ў полі матылёчкі.

V

Не калінка гнецца ў гаю,
Не бярозка байкі бае,—
Дабрадзейкі, бабкі, цёткі
Носяць-сеюць байкі-плёткі,
Што ўдавіца бесу, чорту,
Злому, гідаснаму хорту,
Прадала душу людзкую,
Хрысьціянскую, сьвятую:
Аддала ў фальварак сына,—
Ён у лапы пеклу рынуў.
Ой, бажніц няма ў фальварку,
Праца ідзе, як па загарку;
Няма сварак, няма спрэчак,
Няма востранькіх славечак.
Там ня моляцца ніколі
Ані ў хаце, ні на полі.
Там папа не паважаюць,
Прад ім шапкі ня здымаюць.
Там праз меру ўсе лагодны;
Так ня бачыў з нас ніводны.

Гэта кепская прымета:
Злы, страшны антыхрыст гэта
Цягне ў пастку ачмурэлых,
Ашалелых, адурэлых.
Цар ангельскі едзе, скача,
Перарэжа ўсіх, няйначай;
З „велькім пэндам“ пан нясецца,
На стаеньніках ён прэцца.
Будзе шыбельніц бясконца
У нашай змучанай старонцы.
— Забяры хлапца з фальварку,
Прывядзі да хаты шпарка.
А то потым будзе позна,—
Людзі ў нас талкуюць розна.—

І няшчасная матуля
Затужыла аб Янулі,
Задрыжала, як асіна:
— Ня дай бог, хлапчук загіне!
Жыцьце стала ёй ня міла,
Цёнгля сны благія сьніла:
Сьніўся вісельнік і чэрці,
Сьніўся цар, вужака, сьмерці;
На патэльні Янку сквараць,
У катле з смалою жараць.
— Ой, зьвязаўся на нядолю
З Яснай Крушняй тут на полі!—
Вось надумалася маці
Свайго сына „ратаваці“.
У лес-гушчар пайшла ціхутка,
Там пачула рэхі дудкі;
То сыноч сабе іграе,
Аб нядолю і ня дбае.
Падышла. Яго схваціла,
За каўнер патармашыла:
— Пойдзем, бедненькі, дадому!
Не хваліся ты нікому,
Што служыў тут!— Хлопец плача:
— Звар'яцела ты, няйначай!
Як я кіну сваё стада?
Гэта-ж будзе сорам, зарада.
Мабыць, матанька, жартуеш,—
Свайго сына пашкадуеш.
Не пайду! Рабі, што хочаш!—
— Зара, сынку, заякочаш!—
За чупрыну як матнула,

За каўнер як пацягнула,
Дык,—ці хоцькі, ці ня хоцькі,—
Пастушок пашоў упрочкі.
Вырываўся, плакаў, енчыў,
Па дарозе бедны кленчыў:
— Ой, пусьці назад, матуля!—
— Замаўчы, бо дам на дулі!..

Тры дні хлопчык прывязаны
Быў у хаце да тапчана;
Адарваўся на чацьверты
І абшорпаны, абдзерты
Паляцеў назад вясёлы,
Падкасаўшы свае полы,
Да фальварку па сыцяжынцы,
Па зялёнай па лагчынцы.

Менск, 1921 г.

Адплата пану

(3 часоў паншчыны)

I

Гам, дзе стромкія бярозкі,
Разлягліся хаткі вёскі.
Пры тэй вёсцы быў равочак,
За равочкам быў садочак.
А за садам між прысад,
Нібы волатавы брат,
Лез на неба, лез да зорак
Вялічэзны стромкі ўзгорак.
А на ўзгорку—роўны пляц,
Дзе сьвяціўся дом-палац.
Нібы злое бяльмо-вока,
Той палац бялеў здалёку.
Жыў на ўзгорку на крутым
Пан сьляпы ў палацы тым.
Людзі скардзіліся надта
На благога пана-ката,
Не за цяжкую работу,
Не за вечную турботу,
А за іншы, горшы зьдзек
Сьлязьмі плакаў чалавек.
Не мазоль людзей палохаў,
Не ад працы бедны вохаў,
Не ад горкае нядолі
На шырокім плакаў полі,
Не ад крыкаў цівуноў,
Не ад сьвісту бізуноў,—
Бо на панскіх на загонах
Так-сяк звыкліся з прыгонам;
У хацінках курных, цесных
Пацяшалісь часам песьняй;
Песьня мкнулася ўгару
На агнёвую зару,
І адтуль чырвоным птахам

Біла крыльямі аб дахі:
Зыкі брызгалі яскрава
На абшары, на дубравы, —
Дзеі горшыя былі,
К ім прывыкнуць не магі:
Вочы панскія сьляпяя,
Як ражонішчы страшныя,
Бедных рэзалі-калолі
Да вялікай дзікай болі;
Той сляпы, той панскі зрок
Пранікаў людзкі куток
І даводзіў да дрыготаў.
Адпалала на т ахвота
Жыць на сьвеце — бельмы пана
Аж да вечара ад рана
Усюль тырчалі, як сукі,
Як сталёвыя цьвякі!
Пан сьляпы, а заўжды знае,
Дзе дзяўчынка маладая,
Дзе красуня-маладуха, —
Да яго даходзіць слуху.
Да сябе з вясковых хат
Згоніць пан усіх дзяўчат;
Корміць, поіць салам, мёдам,
Кружыць гучным карагодам.
Граюць скрыпкі і цымбалы
На вясёлым панскім балі
Дзень за днём, за ночкай ноч,
Ажна іскры сыплюць з воч.
На благія жарты-кпінкі
Пан ім ладзіць вечарынкi.
Ён у шумным карагодзе
Страхацьцё на іх наводзіць.
Бо іх мацае рукой:
Робіць спробы над красой;
А каго з іх спадабае, —
Ночку цэлую трымае...
Шмат гадоў насілісь стогны.
Бедны стараста прыгонны
Волю пана выпаўняў —
Ён дзяўчат сюды зганяў.

II

Раз падвечар громка, строга
Кліча старасту старога

Пан сьляпы к сабе ў камору,
 Кажа: „Во якраз у пору
 Ты прышоў! Наладзь гульню,
 Знаеш, так, як я люблю!
 Калі не, дык закатую,
 Хамскай скуры не шкадую!
 Я зьдзяру яе ды з мясам
 Маім выжлам на каўбасы.
 Мой фурман на гэта зух,—
 Выб'е твой мужыцкі дух!“
 Мужычок стаіць, трасецца:
 „Дзе схавацца? Дзе тут дзецца?
 Заклююць, зьядуць сяляне,
 Мне жыцьцё пякельняй стане.
 Вось паганства, вось брыда,
 Проста гора ды бяда!“
 Вышаў стараста з пакояў.
 Над зямелькай зорак роі
 З неба сіняга глядзелі,
 Нібы штось казаць хацелі.
 Во-во скажуць тайны сказ,
 Шэпнуць словачка хоць раз...
 Над гаёчкам над хваёвым
 Пад абшарам пад сталёвым
 Ціш вісела ільдзяная,
 Ціш сьмяротная, нямая;
 Жудзь дрыжэла на палёх,
 На цяністых пустырох.
 „Гэй, нябёсны божа, дзе ты,
 У рызах вогненных адзеты?“
 „Дзе ты?—водгалас гавора
 На шырокім на прасторы.
 „Дзе ты?—кажа цёмны бор.
 „Дзе ты?—крык імчыць да зор.
 „Што-ж ты бедных не ратуеш?
 Ці ня бачыш? Ці ня чуеш?
 Мы-ж папоў тваіх паілі,
 Мы-ж ксяндзоў тваіх кармілі,
 Мы-ж малілісь да хрыпот
 У царкоўных у варот.
 Лобам камень прабівалі,
 Цічыра сьвяты сьвяткавалі,
 У нашых хатах у старых—
 Малявідлы ўсіх сьвятых.
 Пад мядзянымі званамі

Чорнарызьнікі над намі
Шуткавалі, жартавалі,
Нашу цемру вартавалі.
Гулка бомкалі званы.
Ці ня хлусілі яны?
Мо' ўсё выдумкі і глаумы?
Так старэнькі думаў луму.
А нябёсныя пустоты
Давадзілі да маркоты...
Дзед пусьціўся нацянькі,
Дзе луналі аганькі.
Нібы страхі-чорнарысы,
Нібы кнігі-летапісы,
Хаткі нізкія цямнелі,
Вокны дробныя мігцелі.
Пад нагой квахтала гаць.
Дзед пачаў дзяўчат зьбіраць...
„Гэй, на згон-прыгон да пана!
Пабалюеце да рана!
Хто шкадуе сваю цноту,
Дык бізун паддасьць ахвоты!
Падбярэце, дзеўкі, хор
І да пана сыпце ў двор!
У сьвяточных у намітках,
У суконных новых сьвітках,
У гарэціках, каралях
Трэба быць на панскіх балях.
Гэй, у двор на згон-прыгон!“
У вадказ ён чуе стогн,
Ён ідзе ад хаты ў хату.
Крык і плач. Усе дзяўчаты
У хмызьнякі пауцякалі,
Іх бацькі тайком схавалі.
Шмат страхоцьця, шмат жулы.
Дзе ратунак ад бяды?..

III

У палацах пан сярзіты.
У атласе ўвесь абвіты,
Њецярплівы, чагось хоча,
Уверх глядзяць сьляпяы вочы,
Што ад бельмаў йшчэ страшней —
То ня пан глядзіць, а зьмей.
А музыкі ў гулкай залі
Ладзяць скрыпкі і цымбалы.

А льякаі стол рыхтуюць,
Па куткох сабе жартуюць,
Няпрыстойныя слаўцы
Сыплюць градам малайцы
Скрыпы, рыпы, шэпты, піскі
Па куткох далёкіх, блізкіх
Чэлядзь панская разводзіць,
Валаводы валаводзіць.
„Што ня йдзе сюды скарэй
Гурт прымушаных гасьцей?“
Пан рукой сваёй варушыць,
Увесь ён—слух, увесь ён—вушы.
Адкідае, як лупіны,
Шэпты слугаў, іх вазьніну,
Ловіць шорхі са двара,
„Што ня йдуць? ужо пара“...
Разважае ён паволі,
Прыслухаецца ён болей,
Слух, як шпілька, навастроны.
Усе магчымыя законы
Праступае яго слух,
Як нялюдзкі нейкі дух.
Сярод дня і сярод ночы
Пану слух—другія вочы.
Не пабачыць, дык пачуе,
І ніколі ня спудлуе.
Хоць сьляпы, але зато
Дзіўна чуе, як ніхто.
Раптам пан устрапянуўся,
Да дзьярэй ён пацягнуўся.
Чуе—йдуць. І толькі двое
Увайшлі ў яго пакоі.
Злосьць сваю ён перамог:
„Гэта стук дзявочых ног!“
Стук саромлівы, пудлівы,
Не адважны, ня гульлівы.
Аksamітная дарожка
На сябе ня чуе ножкі.
„Маладзенькая, ой, так...
Вось у гэтым—самы смак“...
Толькі шасьць лапцёў каролзіць,
Ажна слуху яго шкодзіць.
Пан злуецца: што за звода?
Хто ў лапцёх тут робіць шкоду?
— Ты? Мой стараста? Ну, ну!

— Дзеўку я прывёў адну...
 — Ці-ж адну? Ах ты, гультаю!
 — Спадабае пан, я знаю!
 Уцяклі ўсе. Дай, пан, веры.—
 І старэнькі—шмыг за дзьверы.
 А дзяўчынка сьлёзы лье.
 Пан бярэцца за яе...
 — Дык чаго-ж ты так баішся?—
 Кажа пан,—ты пакажыся!
 Я агледжу бяз прынукі,
 Замест воч—я маю рукі.
 Ацаню красу тваю.
 Палюблю ці праганю.—
 Прыцягнуў і—мац рукою.
 — Пан, зьлітуйся нада мною...
 — Бач, які твой галасочак!
 Ён зьвініць, як той званочак!
 Валасы твае, як пух,
 Словам, стараста мой—зух!
 Шчочкі гладкі—маладая.
 Тварык—жар, то кроў жывая,
 Мабыць, вельмі чырванееш?
 Во халодная—бляднееш.
 Губкі пухлыя маўчаць,
 Грудкі поўныя дрыжаць...
 Пан ёй гладзіць рукі, плечы,
 Штось балмоча недарэчы,
 А яна глядзіць на бельмы
 Злой, агіднай, дзікай шэльмы,
 І бязмерны, сьмертны страх
 Адбіваецца ў вачах:
 Пад схаванай панскай грозьбай
 Скамянелі яе просьбы.
 — Бач, як гнецца стан дзяўчыны,
 Уся трасецца, як асіна...
 Аб зубок стучыць зубок,
 Ты ня бойся, лебядок!
 З галавы да ног агледжу
 Я рукамі, як належэ.
 — Ой, панок, хай будзе досыць,—
 На каленях шэпча-просіць.
 — Ты чыё, дзіця маё?
 — Дочка старасты твайго.
 — То няпраўда!—кажа хтосьці,—
 То няпраўда, ягамосьце!

Далібог, ня доч мая,—
Кажа стараста,—твая!
(Ён за дзверы прытаіўся,
Як ня трэ́ было—зьявіўся).
Пан калісь і маю бабу
Да сябе ў камору вабіў.
Ты пакінуў тады ёй
Водсьлед похаці тваёй.
Гадаваў тваю дачку я
І цяпер яе шкадую,
Як над ёй во чыніш зьдзекі
Недастойна чалавеку.
У грудзёх тваіх цяпер
Вые, рвецца дзікі зьвер.
Пан, дастаў ты асьляпленне
І на вочы й на сумленьне.
Вось цяпер на пана-ката
Надыйшоў і час адплаты.
Я ў граху служыў табе—
Кару знойдзеш праз мяне!
Пан сьляпы ад страху млее,
А дзяўчынка камянее.
Яе стараста сшалелы
За руку выводзіць сьмела,
Пасярод слугоў, людзей
Да хаціны ідзе сваёй.

IV

Ноч васеньняя, глухая
Вельмі ціхая, даўгая.
Сьпіць зямелька ў жудкіх чарах,
На нябёсы ляглі хмары.
У ваўнянай паласе
Патанулі зоркі ўсе.
Цьма сьляпым бяльмістым вокам
Абхапіла сьвет шырокі,
Загуляла з цішынёю,
Паплыла над шырынёю,
Усе запоўніла куткі,
Пустыры і хмызьнякі.
Чуць шапталіся бярозкі.
Спаля поле, спалі вёскі.
Сон з дрымоў удвох луналі
Па-над змрочнай, немай даляй,
Сажу сеялі уніз

Сярод хатак, сярод хмыз.
Што за гукі апаўночы?
Мо' каго хто рэзаць хоча?
Чаму неба расквітнела?
Чаму глеба счырванела?
Што за дзіўны нейкі сход?
Куды ймкнецца так народ?
Панскі ўзгорак грае, зьяе,
Нібы ведзьма агнявая.
Сонцам яркім асьвятлёны,
Зьмеем пышным аздаблёны
Панскі дом на тэй гары
Пад пажарышчам зары.
Як удзень, уночы сьветла—
Гэтак цёпла, гэтак ветла,
Варна, нібы сярод лета.
Што за дзіўная прымета?
Панскі дом блішчыць, як жар,—
Гэта бухае пажар...
Асталіся на узгорку
Толькі печ і падмуроўка.
Рэшта нейкім дзіўным чынам
Спапялілася лучынай.
Згінуў сам і пан благі
У тым пажарышчы-агні.
А назаўтрае па вёсках
Пайшла чутка-пагалоска
Нібы стараста з дачкою
Уночы панскія пакоі
Падпалілі, уцяклі,
Бо нідзе іх не знайшлі.
Вельмі скора, вельмі хутка
Гэта спраўдзілася чутка,
Як агонь пайшоў гуляці
Над суседнім над палацам,
Як маэнткі паміж сёл
Пагарэлі ўсе вакол.
Доўга помнілі сяляне
Той палац сьляпога пана,
Яго жудасныя балі.
І паны не забывалі
Цэлай панскай грамадой
Дзеда-старасту з дачкой.

Менск, 1918—1922 г.

На хутары

Убіраецца восень у стужкі
З масянжовых дубовых лістоў,
З ветрам ладзіць над крыжам задушкі
І вандруе між дрэваў, кустоў.

То дажджом пачне плакаць на рэчцы,
Бязупынным, драбніоткім, бы шрот;
То праменьнем на небе ўсьміхнецца,
Абальле яркім сонцам чарот.

Гляне сумна на цёмныя ўзгоркі,
Кіне вокам на поле, лугі,
Завядзе між сасонак гаворкі,
Затрасе на балоце стагі.

Па гасьцінцы жабрачкай кульгае,
Штось шапача на сон іржаню;
Пад вакном ваўком шэрым мільгае,
З азяродам вядзе калатню.

Нібы кот, драпяне вакяніцу,
У завэндзаны комін зірне;
Запяе, загалосіць начніцай,
Пук саломы з страхі скубяне.

Туманом апранае фальварак,
Нібы ў шэры, вільготны кажух;
Вараньне падбухторыць да сварак,
Вырай птушак спляце у ланцуг.

Зробіць зыбку з асьвера над студняй,
Закалыша туды і сюды,
Завядзе сваю псальму марудна,
Хоць давіся ад страшнай нуды.

Восень ценем палохае, труціць
Адзінокія мутныя дні;
Кожны раз жменьку хвіль яна скруціць;
Ноч раней затуляе лугі...

Ноч расьце і расьце, нібы казка,
Нібы ў цёмных лясох страхацьцё,
Уступае дзяньку, як на ласку,
Надта мала гадзін на жыцьцё.

II

І гудзіць малатарня на доднік,
Коні шчыра пільнуюць свой круг,
І драцянкай фарсіць малы шкоднік,—
Абарваны свавольнік-пастух.

Як загойкае грозна і злосна,
Як тыркне пугаўём пад аброць,
Бедным конікам робіцца млосна,
А дагэтуль ішлі самахвоць.

То паправіць хамут гаспадарна,
Раптам лейцы бяз толку рване...
„Галапуп!— хтось крычыць,— што так марна?
Ня кіруе, а толькі псуе!“

А ў таку малатарні у губы
Снапы сам падае гаспадар.
Аж скрыгочуць сталёвыя зубы,
Паядаюць і жруць глебны дар.

Падавайце шывчэй без спачынку—
Зьвядуць торпу збажыны цалком.
А зярняты мільгаюць пад скрынкай
Залацістым, жывым ручайком.

Дзеўка віламі ўверх падкідае
Саламяны скалмачаны пук:
Мо' зярнятка схавалась, хто знае,
Верыць нельга— крадзецца з-пад рук.

А за ёй гаспадаравя жонка
Прабівае салому ямчэй.
І журчыць, як крынічка, гамонка,
Ідзе праца хутчэй і хутчэй.

III

Дзед граблямі гартае з зярнятаў
То саломку, то жмут каласоў;

А ён сам у саломе, калматы,
Як гуменьнік мінулых часоў.

Раптам грудзі яго захадзілі,
Граблі выпалі з рук, як на зло:
„Ой, даўней, як цапом малацілі,
Неяк шмат тады лепей было!“

„Неяк людзі былі трывалейшы,
Здаравеў аж ад працы народ;
А я быў тады многа здальнейшы,
То—даўненька, таму ўжо шмат год“.

„Гарапашнік сыцеў тады з працы
Йшчэ ямчэй, як ад сала, амаль;
Аслабеў наш мужык, трэў прызнацца,
З тых часоў, як убраўся ў паркаль“.

„З тых часоў, як забыў сваю песьню
І дзядоўскіх звычайў наш люд,—
Ад чужых тут зрабілася цесна,
Апаганіўся родны наш кут“.

„Ўсё пайшло шурам-бурам на сьвеце
Аж да самых да божых нябёс,
Вакол бачу цяпер ліхалецьце,
Ражаном лезе фіга пад нос“.

„А даўней тут лясы ў нас шумелі,
І птаства, і зьвяр'я было шмат,
Пышна рэчкі вакол мігацелі;
Ой, быў край наш бясконца багат!“

„Вечарынкі былі, былі скокі,
Былі выпіўкі—проста бяда,
Мерцьвякі нават браліся ў бокі,
Як лявоніху сыпне дуда!“

„А цяпер-то гармошка-паскуда
Сваёй полькай даводзіць да сьлёз.
Скуль звалілася гэта заблуда?
Ну й гасьцінец маскаль нам прынёс!“

Йшчэ прыснасьціў частушкі паганец,
На вялікае гора-бяду;

Проста вушы прыстойныя вянуць,
Як паслухаеш гэту брыду!

IV

Стары думае горкую думу,
Смокча люльку сваю і дыміць.
Раптам крыку наробиць ён, шуму:
„А што дзеўка бяз дзела стаіць?“

„Не да смаку, мабыць, наша праца,
Не ў спадобу ржаны каласок?
Не зявай, маляваная цаца!
Далібог, дам граблямi пад бок!“

„Ты зрабілася паняй вяльможнай,
Як у горад вучыцца пайшла?
Без цябе абыйсьціся тут можна,
Можаш сьмела ісьці, скуль прышла!“

Зара ўнучка заплача, здаецца;
Круглы тварык гарыць, нібы жар,
І спрытней за работу бярэцца,
І сьпяшыць, бы забухаў пажар...

Рупнасьць з новаю сілай зьявілася,
Граблі, вілы свой зык завялі;
Да работы вялікая міласць
У грудзёх забуяла сям'і.

Рос імпэт, аж завыла салома,
Закружылася, бы рой дзікіх пчол;
Нібы страшна плятуцца заломы,
Нібы ведзьмы шапочуць вакол.

Нібы ладзіцца тут набажэнства
Да бажышчаў сялянскіх турбот;
Мабыць тут з даўніх пор, ад маленства,
Мазоль трэцца, крывавіцца пот.

Ловіць рытм кемных рук у паветры,
Пісаніну на жыце грабель;
Гудзяць вілы таемна пад ветрам,
Хусткі баб мігацяць, быццам бель.

Цела гнецца рухава, упарта,
Разыгралася, рыпае косць;

Зьніклі сьмехі, адкінуты жарты,
Вока сыпле і строгасьць, і злосьць.

Стог саломы расьце на гумнішчы,
Жыта лавінай жоўтай плыве.
Малатарня тарпу зара зьнішча,
Да астатку яе глымзанае.

Аж дрыжыць пахлахіва будынак,
Аж бурчыць пашурпачаны дах,—
Нібы дзікі збунтованы рынак
Выдае гучны вокліч на страх.

Проста любя глядзець, як работа
У руках гарапашных кіпіць.
Тут і любасьць да працы, ахвота,—
Цэлы сьвет мужыку трэ' карміць...

Адае ён зямлі, як падатак,
Усе сілы плячоў, моцных рук;
А сам ляжа на ёй наастатак
Шэрым крыжам ад вечных ад мук...

Што-ж рабіць, такі лёс, мабыць, зьвеку
Ужо пастаўлен яму, бы капець:
Далі глебу капаць чалавеку—
Тут—пачатак яму, тут—канец.

V

А газьніца стаіць на драбіне,
Воўчым вокам глядзіць на людзей:
Аж, здаецца, буркне зара з кпінай:
„Хоць-бы кончылі працу скарэй!“

У адказ раптам шась—стала ціха,
Нібы д'ябал упутаўся сам;
Чутна лаянка дзеда: „Вось ліха,
Стары пас разьляцеў папалам!“

Гэты пас мужыку быў назолай,
Вечна рвалася старая гніль;
На вяку сваім пас вакруг колаў
Шмаргануў не адну сотню міль...

Быў ён сьведкай і другам у працы
Мазалістым і простым людзям,

Што паном будавалі палацы,
Жылі самі з бядой папалам.

А цяпер пас стары толькі шкодзіць,
На цярплівасьць людзей вядзе гарт;
Рапаруй яго—ён валаводзіць,
Цёнгля рвецца наўмысьне, на жарт.

Хоць гадзіцца ён толькі на дзягі,
На падшыўку к атопкам старым,—
Гаспадар да яго мае цягу,
Налажыў на яго свой „хэрым“.

Ён гадуе ў душы забабоны,
Што, як новы здабудзе рамень,—
Не дадуць ураджаю загоны,
Ад гасподы астанецца цень.

А цяпер толькі латай і латай,
На ўвесь дзень малацьбу адлажы...
Злы капрыз часам мае араты,
Як упрэцца, як корч на мяжы.

VI

Шчыра пот выцірае сямейка
І да хаты ідзе на спачын.
На гумнішчы жалобіць жалейка,—
Пастуха абавязак і чын.

Ускарабкаўся ён на каняку,
Нібы смоўж да апенькі прыліп;
Зьняць хамут і забылі,—зьянавага,—
Клешчы старыя водзяць свой рып.

Голаў конь уніз хіліць, варушыць
Да халоднай пахучай расы,
Хамут зьехаў на самыя вушы
І кудлаціць і рве валасы...

Дейцы путаюць ногі у петлі,
У бруднай лужыне мокнуць—аж грэх;
Прысядае каняка басэтляй,
Аж глядзець на яго проста сьмех.

Раптам сучка завыла пад бокам,
Нібы зараз каня зьесьць жыўцом;

А каняка ня міргае вокам,
Ціха корміцца цвёрдным сіўцом.

Водзіць хлопец тымчасам тры ноты,
Талялюкае ён у запар.
Галасьней паўтарае з ахвотай,
У пузыр аж надмухае твар.

Салавеюць блакітныя вочы,
Забывае сябе ды ўвесь сьвет.
У таку ў гэты час хтось мармоча,
Злосна венікам шморгае дзед.

VII

Дзядок вечна работу знаходзіць,
Бо заўсёды яе проста цьма;
Вечна тупае, ходзіць і ходзіць,
І памерці на'т часу няма.

Кучу жыта шаруе, шліфуе,
Пачынае мятлою мясьці;
На язык часам зерне спрабуе,
Адкідае пылінкі, асьці.

І на збожжа зірне без дакукі,
І кіўне галавой кожны раз:
„Мазалі хоць скалечылі рукі—
Умалотнае жыта у нас!“

„А чысьцюткае—проста на дзіва,
Гарфаваць на'т ня трэба, дальбог!
Без званца і ядрона да мліва,—
Будзе белы ў нас хлеб, як пірог“.

Але радасьць спынілась на месцы,
Ашчавеў бражджатлівы язык:
„Без мякіны хлеб прыдзецца есьці?!“
А да гэтага дзед ня прывык.

„Без мякіны... Ды гэта-ж распуства!
Тож ашчады ня будзе ніяк!
Без мякіны... Кяпство гэта, глупства,
Без мякіны хлеб страціць свой смак“...

Дзед павёў па бакох спрытным вокам:
„Каб ня ўгледзіў, часамі сыноч...
Ня стухлее дабро ад урокаў,
Як прыбавіцца лішні пудок“...

І давай шуфляваць зноў да кучы
І пазадкі й мякіну назад:
„Усё роўна хлеб будзе пахучы,
Смакаваць будзеш, рад ці ня рад“...

„Шмат спарней будзе хлеб наш з мякінай,
Не праколе, як шыла, кішку.
Парасьцёртую разам з збажынай
Я глытаў яе шмат на вяку“.

„А мякіна у хлебе ня шкодзіць,
Не зашкодзіць і франтам маім“,
Аднак дзед аглянуўся, як злодзей,
Пры учынку агідным сваім.

VIII

Сам з сабою дзед ціха гамоніць,
Нібы гутарку з духам вядзе;
Так сумленьне і гонар бароніць,
Сваю казку жыцьця так пляце.

Улюблёна глядзіць ён на жыта,
Зморшчыць лоб у гармонік стары;
Нібы сэкрэт страшны тут зарыты,
Тастамэнты мінулай пары.

Кожна зерне яму штосьці кажа,
І мякіна шапне успамін.
Ой, шмат думак гадуе і вяжа
У гаротнай душы селянін!

І ня скеміш, ня сыцяміш, ня зьлічыш
Тоўсты жмутак працоўных гадоў.
„Бог сьвяты, ці яшчэ павялічыш?
Ці ня годзе ужо? ці ня до?“

Хіба мне, бадай, не давядзецца
На вясну ды з сьвалкай гуляць:
У грудзёх штось хрыпіць і, здаецца,
Хутка кіну людзём дакучаць“...

Вось зірнуў ён у бок на газьніцу,
Мільганула і згасла яна.
А на небе красуе зарніца,
Адбіваецца ў шыбах вакна.

Аобразкі там на вышцы малюе
Тайны квачык нябачнай рукі,

Гэта пішацца гымн— „алялюя“
Сілам тайным нябёс і зямлі.

І чаго ты, чаго не пабачыш
У багатых у фарбах у тых:
Хмарак воблікі пераіначыш
У сям'ю патрыярхаў сьвятых.

Там на глебе агнёвых калёраў
Райскі мак крышталёвы цьвіце;
Там, апрануты ў яркія зоры,
Волат лапці з праменьняў пляце

Кожны лапаць— вялікі, як лата,—
Пурпуровым агнішчам блішчыць.
А вакол гэтак пышна, багата
Срыбны, казачны замак стаіць.

Там, у сажайках ярка-чырвоных,
Качкі дзіўныя ціха плывуць.
У бліскучых у сьнежных каронах
Па даліне тры старцы ідуць.

І глядзяць на ўсход там, дзе слонка
Мігаціць, як вуглёвы арэх...
На купінах варожаць сасонкі
І бялеюцца ў хмарках, як сьнег.

IX

Раптам хмары з нябёсных аблогаў
Паплылі на край неба, на бор,
Бы загад тут выконваўся срогі—
Зрабіць вольным блакітны прастор.

Вялічэзнай празрыстаю міскай
Неба ціха лягло на зямлю;
Нібы маці над кволай калыскай,
Шапянула дзіцяці „люблю“.

На платох тчэцца шоўк павуціны,
І кудзеліць над хаткай дымок;
Пад вакном млее чырвань рабіны,—
Будзе слаўны, пагодны дзянёк...

„Баб'е лета“ аздобіць шыр ніваў,
Закрасуецца сонца ярчэй...

Утаропіць на рунь-зеляніву
Міліёны лагодных вачэй.

Пазалоціць дубы на гародзе,
Прыгалубіць кудравы гушчар;
На лістоў дыване ў карагодзе
Будзе шастаць на цэлы абшар,

Пакуль шэрань засрыбрыць сівізнай
Абамлеўшай зямлі кожны крок,
Пакуль лес апранецца ў бялізну,
Пакуль рэчку абхопіць лядок.

X

Вось зарыпалі хрыпла вароты,
Дзед зірнуў на гумно, на хлявы.
„Трэба сёнейка вымазаць боты—
Пацвярдзеюць ад мокрай травы!“

Як угледзіў хлапца, крыкнуў срога:
„Што галуздаеш, шэльма, псякосыць?
Быдла ў хлеме стаіць, бойся бога,
Ты бакі абіваеш, як госьць!“

І паплёўся дзядочак да хаты
Растрывожаны, злосны такі.
„Неяк пахне ад печы занадта,
Мабыць Наста пячэ праснакі.“

„Да кармежкі мае вельмі рупны,
Не сьняданьне рыхтуюць, а пір;
Ўсё адразу пажруць неадступна,
Гаспадарку ўсю пусьцяць у вір.“

„А зьясі хоць вала і карову,
Дык за гэта ўсё гонар адзін!“
І насупіў калматыя бровы
Наш ашчадны стары селянін.

„Да калядаў тры месяцы з гакам,—
Парсюкоў ужо колюць аж трох.
Гэта-ж сена касіць ды сабакам!
Каб ты, сынку мой, каменем лёг!“

„Ну, няхай! Я ўжо выпусьціў лейцы,
Хай сыноч гаспадарыць! Мне—што?“

Як унук на яловай жалеіцы,
Пралюлюкае лёс за нішто!

„Увесь пот, каб іх няньчылі голых,
На кішку прапускаюць яны!
Сабяруць галадранцаў вясёлых
І ядуць з верашчакай бліны!“

„А каб грошы гарусьціў мой Янка,
Гэта-ж—фэ!—грош мазоліць яго!
Гэткіх дзетак хай спаліць маланка!“—
І дзед плюнуў ад сэрца ўсяго.

XI

Азірнуўся дзядок на дзядзінец,
Кінуў вокам на сьвіран стары:
„Прызапасілі новы гасьцінец,
Загавееш душой без пары?“

„Дзе прапала сякера з-пад ліпы?
Трэба латаць стары частакол!“—
І ад дзедава гнеўнага крыку
Разьляцеліся куры вакол.

„Дзе прапала сякера? гэі, чэрці!“—
І пайшоў на дрывотнік шукаць.
„Кожны дзень ад іх можна памерці,
Каб іх зыбала чортава маць!“

І ён поркаўся ў трэсках, у кучах,
І рукамі гальцішча капаў,
І сапеў на сьмяцьці, на анучах,
Нібы скарб тут багаты шукаў.

Вось знайшоў ён сякеру нарэшце
І давай яе пільна глядзець:
Ці сядзіць тапарышча на месцы,
Ці ня выскачыў клін, як шальмец.

Вастрыню пазурамі прабуе
І ківае сівой галавой,
На дзядзінец увесь ён гвалтуе:
„Гэта-ж проста загуба, разбой!“

„Крымінал! дзе прапалі вы, людзі?
Гэй, сюды, акаянцы! сюды!“

Гэта-ж сьвет такі грэх не забудзе!
Нарабілі тут процьму бяды!“

Нібы двор аблягло пажарышчам,
Бягуць з хаты усе на садом.
„Гультаі! пашчарбалі лязьвішча!
Хоць садзісь на сякеру вярхом!“

Дзед пытлае сям'ю і пілуе,
Бярэ ўсіх на цыгундар страшны:
„Хто вам, погань, праступ падаруе?
Злыдні! нечысьці вы! груганы!“

А сямейка маўчыць—вінавата,
Толькі брызгае кпівасьць ад воч.
„Ды ці варта злавацца так, тата?
Потым будзеш хрыпечі ўсю ноч“.

Так адважыўся сын пікнуць слова
І паклікаў у хату сям'ю.
Хоць дзядоўскія крыкі ня новы—
Надакучылі ўсё-ткі яму.

Менск, 20/XII—21 г.

Зачарованы край *)

1. На Палескім балоце

І туды і сюды навакола глядзі:
Усюды тхлань, усюль гідкае нетра.
Па карчох, па ламох цэлы тыдзень брыдзі,
Цябе душыць гнілое паветра.

Сьцеражыся дрыгвы, бо, як ведзьма, глыне,
Чорт у процьму пацягне за ногі;
Прападзеш пад карчом у дрыготным багне,
Дзе няма ні пуці, ні дарогі.

Сум пануе вакол, страхацьцё і жуда,
Плача каня ў кустох на балоце;
Адусюль на цябе паглядае брыда,
Млее сэрца, дрыжыць у самоце.

2. Што было да стварэньня Палесься

Зіхацела даўней тут вада, нібы шкло,
Тут люстрылася неба другое.
І Палескай зямлі тут зусім ня было,—
Быў абшар вадзяністы затое.

Толькі рыбкі ў вадзе зычна плюхалісь тут,
Мігацелі хвастамі на дзіва.
На жар-Сонца глядзеў акунёў цэлы жмут,
Карагод пачынаў палахліва.

Сонца ўсходзіла з хваль, на надводны абшар,
Бо пад коўдрай вады начавала.
Красавалі ў глыбі плоймы колераў, хмар,
Было сонечных косак ня мала.

*) У гэтай поэме беларускі народны эпас выяўлен праз прызму іроніі і яўнай няверы, з якой тректуецца ён у сучаны момант сялянскімі масамі.

Неба ў люстры вады аж на самае дно,
На бурштын апускалася чысты,
І дрыжала яно, і блішчала яно
Пэрлямутравай плахтай іскрыстай.

І блакіт расьцьвітаў да нябёс ад вады
Абрусом-палатном з павуціны;
На блакіце—блакіт. За гадамі гады
Гэтак шлі векавечнай пуцінай.

Ветрык хмаркі ганяў, ветрык зыбаў віры,
Цішыню лёгкім шэптам трывожыў;
Калыхаў ціш вякоў ад пары да пары,
Бы дзіце сваё песьціў і гожыў.

Стыгла маць-Цішыня. Ні людзей, ні зьвяроў,
Ні драўлякаў, ні траў, ні зямліцы...
Вядзяніцаю Цьма з-пад шкляных пустыроў
Выхадзіла на ўзьверх падзівіцца.

Быў нямы белы сьвет, нібы камень-скала,
Быў нямы даль-абшар над вадою;
Цішыня, як мара, вандравала, плыла,
Шлі гады так капа за капою...

3. Бог, Чорт і Дуда

Ў алатырных палёх бог на небе сядзеў,
Галубіную кнігу чытаў ён.
З глыбі вод угару злы нячысьцік глядзеў
І зьмяіную кнігу трымаў ён.

Ў белаі кнізе сьвятой было мудрасьцяй шмат
Аб дабры векавечным, аб долі.
Ў чорнай кнізе страшной было жудасьцяй шмат
Аб сьмяротных грахох, аб нядолі.

Паміж небам-зямлёй Самаграйка-Дуда
На грудзёх дзеда-Сонца вісела.
Побач ціха плыла сьветлых хмар грамада,
Побач зьяньне блакітнае млела.

Нібы птушкі ў гнязьдзе, спалі гукі Дуды,
Іх ніхто ня будзіў навакола.
Так плылі, так ішлі за гадамі гады,
Бы з вясёлак адвечнае кола.

З валакністых агнёў ткала даль паясы,
Аздабляла ў нябёсныя краскі.
З яркіх зорак вачэй ткала даль абрусы,
Дуда спала пад сонечнай ласкай.

4. Першы сон Дуды

Вось Дуда сьніла сон, заварожаны сон:
Матылькамі кружыліся зыкі.
Абляцеў белы сьвет дзіўны тон, вешчы тон
Пад рукамі сівога Музыкі.

Сьпеў імкнуў на абшар лебядзіным пуцём,
Дудар граў і сьпяваў гімны-песьні.
Бачыў хаткі сяян, бачыў панскі харом,
Вольны сьвет Дудару быў зацесны.

Сьлёзы ў ясных вачох зьзялі сьветлай расой,
Акраплялі ратайскія грудзі.
Людзі шлі на агонь. Людзі рынулі ў бой,
Згадаваныя песьнямі людзі.

Нібы хвалі плылі, бы рвануўся сыр-бор.
Грамада шла, гуляла, сьпявала.
І глядзела ўгару на нябёсны прастор,
І натхненьне ў вачох красавала.

Колькі моцы было ў родных песьнях людзей,
Радасьць брызгала сьветлай навалай.
Гукі шчасьця расьлі з гарапашных грудзей,
Зычным выраем песьня лунала.

5. Другі сон Дуды

Вось Дуда сьніла сон: Абяздолены край
Між балот і лясоў дрэмле ціха.
Па лугох і палёх жабраком ходзіць Бай,
Па шнурох мчыцца Злыбеда-Ліха.

Край той сьпіць, як стары заняджаны дзед
За цямнюткай за курнай пячуркай.
А над краем відаць сьветлы, зорачны сьлед,
Пазахован пад шэраю хмуркай.

Ой, каб быў там Пясьняр, сівабровы Дудар
У забытай, загнанай старонцы, —

Ён падняў-бы людзей, разварухаў-б абшар
І паклікаў-бы ў госьці да Сонца!

Скарб багаты ў зямлі захаваны ляжыць,
Сіла брызгае сьветлай крыніцай.
І прачнецца той Край, будзе вечна ён жыць,
Закрасуе зарой-зараніцай.

Самаграйка-Дуда лятуцела ўва сьне,
На Русь Белую думкай шыбала.
І Дуда сьніла сон аб сваёй старане,
Дудара беларуса чакала.

6. Як бог стварыў Палесьсе

Вось уздумаў пан бог край Палесьсе стварыць
І людзей і жывёлін і птухаў;
І вяроўку пачаў ён з праменьчыкаў віць,
І сіваю патыліцу чухаў.

Па вяроўцы з нябёс апусьціўся ў ваду,—
Бог—вялікі штукар на ўсе рукі;
Захапіў ён з сабой Самаграйку-Дулу,—
Маюць сілу вялікія гукі.

Ледзь падумаў загад—крышталёвы чаўнок,
Як цудоўны мянтуз паказаўся.
І сьвалка ў чаўне. У той сьвалцы камок,
Як шаўковы клубок, разьвязаўся.

Разьвязаўся клубок: дыямэнтавы мак
Заіскравіў, напоўніў сьвалку.
Бог бярэ на вагу, бог прабуе на смак,
Такіх зерняў ня еў ён і змалку.

„Вось насеньне, дабро,—любата, пекната!
Гэтым сьвет тут засеяці трэба!
Тут хай будзе лясок, там—травы, асата.
А далей—чарназемная глеба“.

Бог плыве на чаўне ды мяркуе туд-сюд,
Нібы добры ратай гаспадарны;
Сыпне жменю дабра—і расьце, проста цуд,
Пушча-лес, нібы сад вялізарны.

Вада шчыліцца—ў міг выступае гаёк,
А за гаем—лугі, сенажаці.

Зелянеюць палі і шуміць каласок,
Ажыла ўся зямеліца-маці.

Выступаюць ушыр, разылягаюцца ўдааль
Лугі, пожны, даліны і ўзгоркі.
Кветкі граюць, блішчаць зелень ладзіць свой
баль

Мігаціцца раса, нібы зоркі.

Прамяністым агнём сонца грэе зямлю
Аздабляе луг сьвежы і сочны.
Цяплыня... Хоць дзіцё палажы на ральлю,
Дык пачне тут расьці відавочна.

7. Іграючы на Дудзе, бог стварыў птушак, зьяроў і першага паляшук

Ой, пачатку няма, ой, канца ня відаць
Шчыр-красе агняцвіетаў і хварбаў.
Вось, давай на Дудзе бог іграць ды іграць—
І зьявіліся новыя скарбы:

Замільгаў матылёк, зашумела пчала,
Зух-стрыгунчык між травак туркоча,
І зязюля пяе, кволы гук завяла,
Громка болбатка ў лесе балбоча.

Грае бог на Дудзе. Лось выходзіць на лог
З лагавішчаў дрымотнага бору;
Тур лагодна глядзіць на атару ў палёх,
Што пасецца на вольным прасторы.

Грае бог на Дудзе і плаве песьня-гук,
Бог насеньне вакол раскідае,
На паляне стаіць, нібы дуб, Паляшук,
Першы раз божы сьвет аглядае.

Выкрасае агонь, дыміць люльку ўзасос
І магерку кідае на камень;
Зірк туды і сюды—уваходзіць устос
Бурчыць: „Хату збудую тут. Аман!“

Шмат клапот, шмат турбот, Паляшук, бу-
дзеш мець

Ты глядзі, ня спудлуй, а трымайся!
Прападзеш, як разок заваронішся ледзь,
Над сабой пастыром быць старайся,

Дзеі-думкі твае—гэта стада гаўяда
На даліне абшырнай жыцьцёвай.
Пуга-цямлівасьць іх хай бароніць ад здрад,
Няхай рупнасьць трымае ў захове.

Станеш пасьвіць як сьлед—будзеш сыты і сам
Пачне Доля па нітцы скакаці;
Загультуеш—карысьць будзе злыбедам—псам,—
Загрызуць цябе ў полі і ў хаце.

8. Чорт украў у бога насеньне, а бог нібы-то ня прыкмеціў

Бог плыве на чаўне, а тымчасам злы Чорт
Круць і верць вакол божае вабы.
Чорт з рагамі, з хвастом і худы, як той хорт.
Чорт—гідкі і сьлізкі, нібы жаба.

Нібы ўюн, туд і сюд вакол бога шальмец,
На насеньне ён сьлюнкі пускае;
Трэ аб човен бакі, дасьць пад човен нурэц,
Дразьніць бога, як малпа дурная.

Раптам лапу тыць-мыць, цапнуў жменю дабра
Проста з рук вырваў божых Чарцюга.
Ён насеньне глынуў і паплыў, як мара,
Рагатаў жарабцом лайдацюга.

Бог маўчаў—яму што? Кончыў працу. Назад
Па вяроўцы ўскарабкаўся ў неба.
На аблоках ляжыць. Спачывае, і рад,
Што нацацкаўся болей чым трэба.

9. Паляшук грае на Дудзе

Кінуў з неба Дуду на зямлю бог уніз,
Паляшук ад яе слодыч мае.
Скача поле і лес. скача зьвер сярод хмыз,
Як ратай на Дудзе заіграе.

І дабрэ злы воўк; ён глядзіць, бы ягнё,
І ківае ў лад-тахт галавою.
Нібы рой галубкоў замаўчыць груганьне
І нясецца над мяккай ральлёю.

Ня кусае вужак; ён зьвярнуўся клубком,
Заварожаны слухае граньне,

Хоць у рукі бяры, перазайся вужом, —
На цябе, як анёл той, ён гляне.

Паляшчук на Дудзе пасья працы цяжкой
Грае цэламу сьвету на дзіва.
Адыходзіць, як цень, жальба з цяжкай журбой,
На душы бы хто мажа алівай.

Плывуць гукі ў прастор, нібы птушкі нябёс,
Разьлягаюцца пошчакам дробным.
Рады краскі, трава; ў сьвітках — кропельках
рос —
Апранаюцца пышна, аздобна.

І журчыць ручаёк, байку-казку пляце,
Дудару вельмі шчыра уторыць, —
Во' ад чараў Дуды ўся зямля запяе,
Зараз камень нямы загаворыць...

Ой, на сьвеце няма ні мацней, ні пякней
Зычнай песні і простаі і шчырай;
Паляшчук нават сьмерць забывае пры ёй,
Яго сэрца пускаецца ў вырай.

Думка рэчкай плыве ў заварожаны круг, —
Угару да зары-зараніцы,
І вяртаецца стуль, як расіца на луг,
Нібы кропля да роднай крыніцы.

10. Як Чорт стварыў балота

Чорта гне у дугу, бельмы лезуць на лоб,
У жываце забурчала занадта;
Бы атруту глынуў, бы глынуў горкі боб —
То зашкодзілі божы зарняты.

Ён крычыць на живот, бо пачала расьці
Раптам чэрава ў стог вялічэзны,
Расьпірае бакі, ні сапсыці, ні храпсыці, —
Распучыўся ўгару ваўкарэзны.

І пачаў ён бляваць, мэкаць, нібы каза, —
То вылазіць крадзёнае бокам;
Там, дзе плюне, — расьце гнілы корч і лаза,
І ракіта, і дзіч ненарокам.

Чорт снує, як павук; выпірає аж дух.
Плює, храхає серкай, кривею;
Ён паганіць ваду цэлай кучай рапух,
Рабакамі і дзікай травою.

Яму моташна—страх, аж хвастом лясь і лясь,
Дзе рыгне—камары, аваднішчы;
З губы купіны прудь,—скок і скок, плясь і
плясь,
Чорт паскудзіць ваду, брудам нішчыць.

Ад натугі язык цяляпаецца ўздоўж,
І тырчыць, нібы шост сукаваты.
Ўвесь запеніўся Чорт; ён сьлізкі, як той смоўж,
А плюецца, плюецца рагаты.

Там, дзе плюне,—багно і рудаўка, трава,
Тхлань трасецца, лапоча, дрыгоча;
Чаdziць голаў багун, сасе п'яўкай дрыгва,
То паморак, то трасца якоча.

Чорт, нарэшце, за корч зачাপіўся, рыгнуў—
З жывата ўсё насеньне рванула;
Забурчала, аж бор у далі ўздрыгнуў,
Аж сава дзікі сьпеў зацягнула.

Апаганіўся ўвесь чысты водны прастор,
Стаў ён чортавым вечным балотам;
Там пайшлі панаваць страханьцэ, сьмертны мор,
І начніца і цмок пад чаротам.

Чарцяняты кішаць, нібы вар у катле,
Іх гадуе там чортава матка;
Паратунку няма ад іх проста нідзе,—
Прыстаюць да лапцёў, да апраткі.

Як замучыць народ, як пачнуць штось шаптаць,
Хто паверыць ім—пэўна загіне;
Напсуць шмат людзей, хоць гаці іх на гаць,—
Нечысьць строіць пякельныя кпіны.

11. Чорт варыць сівуху на загубу Паляшуку

То ня вецер гудзіць, ня шуміць сухавей,
То ня гойдаюць злыя віхуры;

То над борам ня мчыць чарадзеіны цар-зьмей,
То ня ладзяцца плачы-хаўтуры.

Гэта ў медных катлох між зачумленых вод
Вадзянік варыць жыжу-атруту;
Там і хмель, і палын, і пякельны смурод—
Для людзей на лайдацтва, пакуту.

Многа бочак стаіць між болотных карчоў,
Іх пільнуюць-вартуюць вужакі;
Жыжа пенай бурліць, блішчыць соткай вачоў,
Ой, шалёныя будуць прысмакі!

І гартуюцца моц, і сталюецца крэп,
І пячэ агнём, плягай пякельнай;
Голаў круціць, бы ўюн, і малоціць, як цэп,
Глуза туманіць бамбэнкам вясельным.

Ня дыміцца туман—курыць люльку сваю
Вінакур-вадзянік сярод ночы.
Нечысьць вабіць людзей, нечысьць ладзіць
гульню,
Дым туманіць у самыя вочы.

Паляшук моцна п'ян; скача, песьні пяе,
Льле у глотку нячысьцікаў трунак;
Ломіць-крышыць усё, бацьку роднага б'е,—
Дзеці клічуць людзей на ратунак.

Як за клямку з дзьвярэй, цягне чорт заязык—
Паляшук нешта брыдка гавора;
Ён хрыпіць, як вяпрук, ён раве, як той бык,—
Па калена яму тады мора.

Працу кіне зусім; голад вострыць свой зуб,
Гніе хата ідохне скаціна.—
Прападзе Паляшук. Гэта Чорт-душагуб
Яго зьверне з праўдзівай пучыны.

12. Чортава лаза абхапіла Палесьсе. Што з гэтага вышла

Урадзіла лаза. Нясе ліха з сабой,
Перайшла ад балота на поле,—
Проста рады няма, стаіць дзікай сьцяной,—
Паляшук праклінае лёс-долю.

Тут агледзіўся бог; цэлы край прападзе
Пад чартоўскай пляцёнкай-заховай;
То-ж Палесьсе, як дзел, барадой абрасьце
Кучаравай, калючай, лазовай.

Давай сонцам пячы, давай парыць ваду—
Яшчэ болей расьце вырастае.
І мароз бог паслаў на лазу, на брыду,—
А лаза не баіцца, ня дбае.

Зноў бярэцца яна на вясну, як вязель,
Заглушае лугі і паляны;
Лезе ў вочы і ў твар, як дакучлівы чмель,
Сваёй лапай чартоўскай паганай.

І злуе Паляшук, і сякеру бярэ,
І кусты ён цярэбіць адважна.
Нямаведама скуль, насустрачу Чорт прэ,
Секачу ён шапкуе паважна.

Чорт частуе яго з капшука тытуном,—
Паляшук гэта зельле смакуе.
Чорт ратая заве гультаям, ласуном,
З яго люлькі жартуе, шуткуе;

„Ты радзіўся, мабыць, з сваёй люлькай ў
губах,—

З губ ня выпусьціш люлькі ніколі;
Ты прывык да яе, цёнгля дыміш, аж страх,
Душыш дымам гаркім сваю долю“.

„Загарыцца твой кут,—няма як ратаваць,—
Насагрэйкай сваёй ты заняты.
Прыдзе сьмерць па душу—няма як паміраць,—
Тытуну йшчэ асталась багата“.

„За жыцьцё тытуну спаліш ты цэлы стог,
На той сьвет ты паедзеш ваназонкай;
Гібель бочак віна выпівай, каб ня ссох,
Каб лілася, як рэчка, гамонка“.

І хвастом ляснуў Чорт—пад лазы гоц і гоц—
Скача пляшка за пляжкай сівуха;
Паляшук п'е на гвалт, Паляшук п'е на моц,
Абліваецца чортавай юхай.

„Кінь лазу цярабіць—кажа чорт—лепш Дуду
Прынясі ды зайграй мне вясельле“.

І пайшоў Паляшук па Дуду на бяду
І ад бабы дастаў на пахмельле.

13. Як парабіліся чартоўскія дарогі і як Паляшучка зрабілася ведзьмай.

Жонка б'е мужыка той чартоўскай лазой,
Паляшук нешта сп'яну бармоча.
Чорт вясёлы глядзіць, круць і верць галавой
І віляе хвостом і рагоча.

Тутка рады няма, сама баба пайшла
Церабіці лазу, драць на лыкі;
Ўе вяроўкі з кары, супачыць прылягла,—
Дзень пагодны, лагодны, вялікі.

Прывалюхаўся Чорт. „Хто тут лыкі дзярэ?
Ды нашто табе, свацьця, вяроўкі?
Нашто губіш лазу?—Чорта сполах бярэ;
Распускае кабета шнуроўкі.

„Хочаш, ведаць нашто? Зара я пакажу“.
Стань во тут, каля гэтага дуба;
Я на рукі твае во мычок палажу!“
Баба чорта рукою галубе.

Чорт раскіс і разьмяк анямеўшы стаіць;
Так стаяў-бы гадамі, здаецца.
Баба лашчыць яго, росным вокам блішчыць
І сьмяецца, сьмяецца, сьмяецца.

Скрампавала яго да таўшчэзных сукоў
Лычаком і вяроўкай-пляцёнай;
А лазою давай лупцаваць па бакох,—
Пайшлі рэхам чартоўскія стогны.

Чорт рвануўся раз-два, вырваў дуб векавы
І сунуў з тоўстым дрэвам наўцекі;
Барануе зямлю, прабівае равы,
Паратунку шукае ад зьдзекаў.

Баба мае свой спрыт і таксама ня спіць,
Моцна села на дуб і кіруе:
— Гэй налева!—крычыць,—гэй, направа!—
крычыць,—
І лупцуе, лупцуе, лупцуе.

Толькі пошчак гудзіць; вые Чорт, нібы воўк;
Грукат-стукат чуваць паміж дрэваў.
Чорт аслаб у канцы; зубы сыцяў ён і змоўк.
Грыміць баба: „Направа! Налева!“

Бегаў Чорт, узьвярнуў шыр балотных раўнін,
Нарабіў ён брады, брадзяняты:
Дзікіх выскацяў шмат, без канца азярын,
Вызяроў і каўдобін багата.

Па сягонешні дзень асталіся сьляды,—
То чартоўскія сьцежкі-пуціны;
Ні праехаць па іх, ні прайсьці нікуды
Няма як. А хто пойдзе—загіне.

Чорт засеў у глушы, з дуба бабу сыцягнуў
І зрабіў яе Ведзьмаю лютай;
Ажаніўся ён з ёй і на вёску сунуў
На нядолю людзям і пакуту.

14. Агідныя ўчынкi Ведзьмы

Сядзіць Ведзьма ў кустох, а над ёю сава
Шэрым скрыдлам плюгавым лапоча;
Крэхча жабай, дрыжыць, як жывая дрыгва,—
Ведзьма ціха замовы шапоча.

А жар-Месяц глядзіць на калматы гушчар,
Нібы твар агняшчокі чырвоны.
Ой, Палесьсе замрэ ў ланцугох ночных чар,
У сталёвых кіпцёх забабонаў.

Ваўкалакам страшным Ведзьма душыць дзя-
цей,

Лезе чорным катом у сялібы;
Губіць спрэсу народ, муціць бедных людзей,
Кожны прэ на ражон і на хібу.

Плодзіць-родзіць чарцей, знахароў, ведзьмароў,
Паслугачак, шаптух усюль мае;
То падвеем ляціць пад дзікіх пустыроў
Паляшучка, вядзьмарка старая.

На людзей, на быдлё шле бяду за бядой
І бядой паганяе, бы пугай;
Замятае сьляды чараўніцкай мятлой,
Затуляе гнілою дзяругай.

Пусьціць дождж на зямлю, сыпне град ільдзяны,
З зачарованых горных харомаў;
Душаць кур і гусей каршуны, груганы,
Губяць збожжа страшныя заломы.

Сонца паліць-гарыць. Нібы прысак-пясок,
Хоць пячы ў ім яйцо, як у печы.
Пошасьць, трасца бярэ, есьць дзяцей страш-
ны Цмок,
Усіх поедам есьць і калеча.

15. Як паляшукі змагаюцца з Паморкам

Людзі б'юць шаптуноў, у магілы кладуць
Да зямлі прыбіваюць асінай.
Ведзьмакі-мерцьвякі ня ідуць, ня брыдуць
Па начох таямніцай-пуцінай.

Людзі ў пушчу ідуць; з усіх сіл грамадой
Вырубаюць высокую хвою;
Рубяць крыж, валакуць да ракі талакоі,
Ставяць крыж на гары за ракою.

Дзяцюкі аб той крыж брусок ясеня труць,
Губку ў міг да бруска прыкладаюць:
Загарыцца яна, агонь людзі бяруць,
Ва ўсіх хатах з яго запаляюць.

І гарыць дзень і ноч, і балуе агонь,
І пад крыжам ня зводзяць агнішча.
Дзед Паморак дрыжыць, як спалоханы конь,
Ня пускае яго пажарышча.

Ходзіць-бродзіць адзін між карчышчаў балот
Страшны Дзед аднавокі, калматы;
Ірэ да вёсак, да сёл, дзе вартуе народ,—
Дзед праплішчыцца думае ў хаты.

Пападзе на агонь, пападзе на ваду,—
Яго смаліць агонь, вада топіць.
Люд дрыжыць і глядзіць на Паморка-брыду,
Вочы пільна ў яго утаропіць.

„Ой, пусьцеце мяне; я вам шчасьце нясу,
Векавечнае шчасьце такое...
Я вам радасьць даю, нібы божу расу,
Ой, пусьцеце-ж у хаты затое!“

„Таго шчасьця няма ў ратаёў пры жыцці,—
Яго мае кароль і нявольнік;
Яго можа багаты і бедны знайсці,
Грозны пан і палескі бяздолнік“.

„Гэта сьмерць, гэта сьмерць...“—кажуць
людзі кругом—
„Адыйдзі-жа! акыш! мы ня хочам!“
А Паморак стаіць, як той цень над агнём,
Вокам зіркае, штосьці шапоча.

Расплятаюць тады бабы косы свае
І скідаюць апараты да гола;
Грамада голых баб шумна песьні пяе,
Аб'яджае сахой вакол сёлаў.

І равок-баразна мае моць, як ніхто,—
Сьмерць яго не прыойдзе ніколі.
Дзед-Паморак злуе, ажна плакаць гатоў,
Ходзіць-бродзіць па чыстым па полі.

16. Паляшук пляжыць лес і выкарчоўвае балота

Шуміць бор векавы. Лясун гойкае—страх,
Ён тут пан-уладар сярод пушчы.
Паляшук пляжыць лес. Стук і стук, трахі трах,
Толькі пошчакі граюць у гушчы.

Кружыць Чорт секача. Не баіцца мужык,—
Дзераўлякі ён лысіць сякеркай;
Не заблудзіцца ён, бо да лесу прывык,
Як да сьвіткі сваёй, да магеркі.

Валіць хвою і дуб, для булоўлі кладзе.
Чысьціць лапікла, шчыра карчuae;
Сее збожжа, арэ, бараною вядзе
І бяды за сабою ня чуе.

Жыта жнуць і пяюць, урадзіла зямля,
Жнеям ладзіць дажынкi араты.
Рэчка грае, бурліць; мёдам пахне ралья,
Сонце грэе вясковыя хаты.

Хаты лезуць у лес ўсё глыбей і глыбей,
Лясунa і нячысьціка грабяць.

— Лясун стогне—лясы ўсё радзей і радзей,
А балота людзей вельмі вабіць.

Высыхае яно. Чорт сунуў аж да дна,
Бо людзей пачынае баяцца.
Чорта сполах бярэ. Страшыць сіла адна—
Гарапашная, шчырая праца.

17. Восень, Зіма, Вясна і Лета

З шчылін бору ў вакно Восень пільна глядзіць
Шэрым бельмам сьлязьлівым, балючым.
Лес шуміць і дрыжыць, і зьвініць, і гудзіць
Жоўтым лісьцем шуршавым, дрыжучым.

Ўсё Палесьсе тады у туманістых мглох,
У вільготнай і сьлізкай апараты.
Хтось брыдзе па дрыгве у парваных лапцёх
Па зыбучай патрэсканай кладцы.

А па Восені ўсьлед надыходзіць Зіма
У сьнежным вэльме вандруе па лесе;
Сьцэле-беліць абшар, проста месца няма
Дзе схавацца тады на Палесьсі...

Ўсюды нечысьць кішыць і таўчэцца круцель,
Спрэсу гурбай сялібы заносіць.
Нібы ў млыне страшным, трэцца-меліцца бель,
Вея ў трасцы трасецца, галосіць.

Гэта Чорт выдае замуж дочку сваю
За брыду-ведзьмака-ваўкалака!
На балоце ідзе баль, ладзіць нечысьць гульнію,
З мерцьвякоў гасыцём смажыць прысмакі.

Мчыць мяцеліца ўдаль, завіруха круць-верць,
Ваўкі выюць на сівых курганах.
Вужы-косы скубе адзічэлая Сьмерць,
Пакідае сьляды на палянах.

Чорт марозіць людзей, губіць-душыць іх шмат,
Ён пякельную злосьць спаганяе.
Людзі гінуць усюль—каля сёл, каля хат,
Ім усюды магіла нямая.

Толькі літасьціў бог,—прысылае Вясну;
Сонца грэе, сьнег тае і нікне.

Прабуджаецца сьвет ад зімовага сну.
Нечысьць корчыцца, з страху ня пікне.

Зноў балота-дрыгва пад бурлівай вадой,
Плывуць крыгі, мільгаюць, бы качкі,
Пні, карчы і кусты па вадзе грамадой,
Аж скрыпяць, аж дымяць ад гарачкі.

Паляшук на чаўне не баіцца плысьці,
Яму ўсюды дарожанька вольна.
Ці ня хоча ён лёс, долю-шчасьце знайсці
На прасторы празрыстым, прывольным?

Думу думае ён, штось сьпявае ў душы,
Бы ауда у грудзёх, а ня сэрца.
Адчыняе сакрэт, скарб адвечнай глушы,
Нібы піша яго на паперцы.

Лета песьні пяе у вянку з васількоў—
Маладухай стаіць сярод жыта,
А гарэзік яе—з залатых каласкоў,
Саматканка-хвартух—з сінь-блакіту.

Сьлепіць шыю яе росных пацеркаў жмут
З буйных ягад, чырвоных, як золак;
Песьціць грудкі яе абручок-баламут,—
Паясок з сяміцветных вясёлак.

Там, дзе ступіць нагой—траўка-хохлік зірне,
Там на сонца ўгару гляне кветка;
Там, дзе кіне свой зрок—яркі сьвет мільгане,
І прамянца шчасьцем палеткі.

18. Плоймы зданьяў пануюць над Па- лесьсем

То ня сны-туманы, ня імгла аблягла
Густым невадам пушчы, даліны,—
Гэта ўздоўжку ў шыр-даль зданьяў цьма
наплыла,
Як паводка, ў Палесьсе-краіну.

Крычыць мшалы Лясун „го-го-го!“ у бары,—
Ён лясны гаспадар ганаровы;
У кароне з гальяля, ў сьвітцы з цёмнай кары
Ён сядзіць на пасадзе дубовым.

Хопіць-топіць людзей у вадзе Вадзянік,
Хор русалак там ладзіць ігрышчы.
У хаціне жыве стары дзед Дамавік,
Злы Гуменьнік жыве на гумнішчы.

За пячуркай старой каты-Злыдні сядзяць
І трывожаць людзей беспрастанку.
Шлюць-завуць на людзей дзіка-смаглую раць
Трасавіц, злых Мароў, Ліхаманкаў.

Ой, страхоўцяў зашмат мае наш Паляшук,
Шмат пякельных, агідных прывабаў
У старых пустках гудзіць адзінокі Кадук,
На гародах Жалезная баба.

Зух-Паляруш імчыць звар'яцелым віхром,
Ён вясковых калечыць і бэсьціць.
Саранчою вісяць над забытым сялом
Беды розныя, розная нечысьць.

А на крушні сядзіць у тумане ў расе
Краска-дзеўчынка голая—Доля;
Яе грудкі вужак цёнгля смокча-сасе,
Плача бедная ў чыстым у полі.

Па пуцінах-шляхох залягла Варажба,
Павуцінаі плятуцца Замовы.
Рвецца вужам з грудзей то Праклён, то Бажба,
Пырх і пырх ад заховы ў захову.

І чакае народ ад нявідзімых чар
Збаўцу сьветлага, гожага Воя;
Аб ім мараць і сьняць, і глядзяць на папар—
Ці ня сьвеціцца постаць гэроя.

Яго шлях—млечны шлях, яго маць—сонца маць,
Яго зброя з праменьняў вясновых;
На пукатых грудзёх зараніцы блішчаць,
Яго вочы—з вясёлак агнёвых.

На высокім чале сьвеціць сонца, як жар,
Месяц ясны ў руках ён трымае;
Ў сьмелым сэрцы яго шуміць вечны пажар,
Зычнаколернай хваляй буяе.

Прыдзе збаўца так. Ён затрубіць у рог.
Рой зданьнёў, як туман, здрыганецца,

Прападзе наўсягды. Будзе вольна ў палэх.
Сьветлым Розумам Вой той завецца.

Забудуецца край. Загрыміць на ўвесь сьвет
Нябывалаю славай-грымотай;
Паляшук заживе, бы пад сонцам мак-цвёт,
Заваюе навекі балота.

19. Їльля палюе чарцей. Цмок нішчыць паляшукоў

Над Палескай зямлёй полаг неба вісіць
Вялізарнай тканінай шаўковай
Рослы волат-ратай—Сонца ў неба стаіць
І блішчыць галавою агнёвай.

Гляне вокам уніз, патрасе галавой,—
Рассыпаюцца кудры-праменьні;
Неба рупна арэ залатою сахой,
Сее іскры-дабро поўнай жменяй.

Стада хмар ён пасе, штук нязьлічана шмат,
З крышталёвых крыніц ён іх поіць;
То пагоніць у кут, то іх верне назад,
Над Палескай ральлёй ён іх доіць.

Малако льелца ўніз, бы з вядра, плюх і плюх,
Корміць-сыціць абшар лугавінаў.
А тымчасам імчыць па балоце злы дух,
Ён з вясковых людзей строіць кпіны.

А нячысьцікі ўсе пад вадою кішаць,
Толькі бурбаўкі пырсь сінім кругам.
Вось задумаў Їльля тут чарцей паляваць
Над балотам, над лесам, над лугам.

Разыграўся грымот, смаліць-паліць пярун,
І маланка агністая скача.
Сярод дня сее страх Їльля—строгі вяшчун,
Ён палюе чарцей, нібы качак.

Їльля громам грыміць: „Так, так так! Го-го-го!“,
„О, лупі яго, бі яго, гада!“
„Трах, трах, трах па зубах, ды па карку яго!“
„Трэсьні раз і другі ў гэту зараду!“

Паласуе дубы, запалаяе стагі,—
Надта жудка на шэрым балоце.
Мокнуць дрэвы кусты; плачуць поле, лугі,
Усё Палесьсе ў дажджыстай вільгоце.

І пануе Жуда, стогне-крэхча Туга
На балоце, над полем, над гаем.
На абшарах нябёс грае хварбай дуга,
То каняку Ёльля запрагае.

Трэба ехаць дамоў на спакой-супачын,
Трэба даць мужыку касіць сена;
Трэба на зіму шыць кажух з белых аўчын,
А гаспода бяз дроў—ні палена.

І паехаў Ёльля, а тымчасам злы Цмок
На ўсіх тубыльцаў сее дрыготы.
Шмат глытае людзей, іх пужае знарок,
Яшчэ горай, чым нечысьць з балота.

Няма рады—хоць плач, каму плакаць няма,—
Асталіся пустыя сялібы.

Над Палесьсем злы Цмок вісіць цёмны, як цьма,
Увесь край анямеў, нібы рыба.

20. Асілак забіў Цмока, а сам скамянеў у курган

На той жудасны час у забытай глушы
Жылі ў згодзе ў любосьці дзед з бабай.
Ня было ў іх дзяцей, было добра ў цішы—
Ня было ў іх для Цмока прывабы.

Дзядок дровы сячэ, баба воўну прадзе.
Так плыве дзень за днём ў адзіноце.
Не баяцца бяды, хоць жывуць у бядзе,
Не баяцца жуды на балоце.

Але здарыўся цуд: зорка ў небе мігціць,
Паглядае на хатку кривую;
І расьце, і цвіце, і на хатку глядзіць,—
Апусьцілася ў хату у тую.

Залатым аганьком, залатым галубком
Над бабуляй яна залунала.

Зорка стала прад ёй дзіцянём-хлапчуком,
Было клопату ў бабы ня мала.

Рос хлапчук, нібы цуд, па начох і па днёх,
Вырас моцным асілкам высокім;
Ступіць крок—грук ідзе па лясох, па палёх,
Грэе-лашчыць усё ясным вокам.

Вырваў з корнем сасну і на Цмока пайшоў
Ваяваць на абшырным балоце.
Брыў-хадзіў доўгі час, таго Цмока знайшоў,
Пачалася там бітва-страхоцьце.

Аж стагнала зямля, аж дрыжала багно,
Аж кіпела вада, бы ў катлішчы.
Кінуў Цмока ў вір-глыб аж на самае дно,
Ад крыві парудзела багнішча.

Волат рад, волат горд сваёй сілай страшной,
А няма з кім падужацца болей.
У неба стук галавой, трах па сонцы сасной,
Нібы ўночы, сьцямнелася ў полі.

Волат рад, волат горд крэпам плеч, сілай рук,
Кроў у жылах гарыць і буяе.
Кулаком аб зямлю грук і грук, стук і стук,
Зацьвіла на душы думка злая:

Пачаў сьвет на свой лад гартаваць, папраўляць,
Волат ладзіць нанова парадкі;
Выпіў воду з вазёр і давай абліваць
Тэй вадою сялянскія хаткі.

Ўзгоркі соваў рукой,— то адзін, то другі,—
Нібы порхаўкі, з месца на месца;
Кінуў луг на лясы, кінуў лес на лугі,—
Няма з сілай сваёй куды лезьці.

Моц па сэрцы стучыць, крэп гудзіць па касьцёх
Мучыць волата дзікая смага:
Трэба штосьці рабіць на прасторных палёх—
Усё роўна, ці добра, ці блага!..

І загневаўся бог—чараўніцкі туман
Спутаў волату рукі і ногі;
Дзікім мохам пакрыў, скамяніў у курган,
Што стаіць і цяпер ля дарогі.

21. Тое, што было даўней, асталося і цяпер, толькі ў новых вопратках

Што было, тое й ёсьць, тое й будзе яшчэ,—
Заўжды кажа прымоўка людзкая.

Бог на груцу вякі, нібы збожжа, таўчэ,
Нібы лушчаны боб раскідае.

Барацьба ўсюль ідзе, няма ладу ані,
Жыцьцё вопраткі часта мяняе.

Нібы хмаркі нябёс, плывуць хвілі і дні,
Пугай Сьмерці іх Дух паганяе.

Быў Ярыла калісь богам неба, зямлі,
Кіраваў цэлым сьветам вякамі.

Нарадзіўся Хрыстос—і мяняцца пайшлі
На Палесьсі паны за панамі:

То Купальле—то Ян,—то Пярун,—то Їлья,
Ражство бога—заместа Калядкі,
Замест зор златакрыж. А сьвяткуе Зямля
Тыя самыя даўныя Сьвяткі.

Аб іх песьні пяюць жабракі-дудары,
Аб іх баечнік сказы складае;
А пісьменны аб іх ад пары да пары
Мужыку нават, кніжкі чытае.

Не паможа ў бядзе, ці кажы—не кажы,
Без бяды абыйсьціся няможна.
Усё мае мяжу, нельга жыць без мяжы,
Гэта знае і ведае кожны.

На тым сьвет і стаіць, бо чаго-ж бы і жыць,
Калі-б людзі ня мелі жаданьня?—
Трэба вечна хацець, трэба вечна тужыць,
Аж пакуль забярэ Сьмерць-кананьне.

22. Стары Дудар схаваў Сьмерць у ражку.
Людзі перасталі паміраць і зрабілася
яшчэ горай

Сьмерць брыдзе і касой косіць старых, малых,
Нібы ведзьма пякельная тая.

Раз вандруе Дудар па сьцяжынах лясных,
У гушчэчы ён Сьмерць сустракае.

Стала цёмна ў ваччу. Дастае ён ражок,
Каб панюхаць табакі шчапотку.
Ён ад страху дрыжыць, лезе трасца праз бок,
Ражаном стала ў горле хрыпотка.

Сьмерць вітае яго, адкідае касу
Здрацьвянелай сваёй рукой-косткай.
„Пакуль богу душу я тваю панясу,
Дай сюды тытуну на пачостку!”

— „Нюхай!” — кажа Дудар, ражок тыц ёй пад нос,
Востры дзюб Сьмерць бліжэй падстаўляе.
„Ой, тытун твой слабы, як трава; дзе ён рос?
Моцы-крэпу ні трошкі ня мае!”

— „Калі так, — у ражок лезь і нюхай як сьлед,
Будзеш чыхаць, праветрыцца голаў.”
Сьмерць палезла ў ражок, зачыніў яе дзед.
І да хаты пайшоў ён вяселы.

Сядзіць Сьмерць у ражку: чых і чых, стук і стук,
Штосьці глуха і хрыпла лапача.
Песьні грае Дудар, стары дзед паляшук,
Робіць тое, што ўздумае, хоча.

Люд працуе, жыве; прайшоў год і другі,
На Палесьсі ніхто ня ўмірае.
Зелянеюць лугі і бялеюць лугі,
І жывецца ратаям, бы ў раі.

На шнурох — ураджай, у снапох — умалот,
Разьвялося гаўяды бяз ліку.
Дзяцей шмат у сям'ёх, распладзіўся народ
Грамадою бясконца вялікай.

Так прайшло гадоў сто, а мо' болей за сто.
Бог людзей усё множыць на сьвеце.
Надаела старым; дзед памерці гатоў, —
А, як хоча, ня можа памерці.

І людзей, і быдля-на зямлі, як гара, —
Во' зямелька разваліцца зараз.
А даўненька-даўно ўжо памерці пара. —
Гэта-ж нейкая лютая кара...

Хай паморак, вайна выратуюць зямлю.
Хай ачысьцяць мяцёлкай віхурнай.

Надаела жыцьцё, адкідаюць гульню,—
Зажадалася песьні хаўтурнай.

А буяе зямля, хоць ратай не арэ,
Плодзіць-родзіць дабро без аддухі.
Ратай лезе ў багно, а багно не бярэ,
Не бярэ на балоце зыбуха.

Ратай лезе ў пятлю, рэжа горла касой,
Сабе дол на гародзе капае;
Кроў пальецца ад ран жыватворнай вадой,
Бедакоў маць-зямля ня прымае.

Наракае народ, што Дудар вінават,
Бо ён Сьмерць у ражку запалоніў.
„Дай нам шчасьце Дудар,—ці ты рад, ці ня
рад!—

Пусьці Сьмерць нам на родныя гоні!“

Адчыніў дзед ражок, бо няма што рабіць.—
Людзі самі жадаюць загубы.
І пайшла Сьмерць гуляць, і пайшла Сьмерць касіць
На галодныя, вострыя зубы...

23. Сьмерць Дудара і хаўтуры па ім

То ня рвецца струна, то ня лебедзь пяе,
То ня ломіцца крыльце сакола—
То канае Дудар, Сум пануе ў сяле,
Прычытаньні чуваць навакола.

Зайшло сонейка ў бор, загуляла Жуда,
Як кажан, чорным крыльлем мільгае!
На каго-жа цябе, сіраціна-Дуда,
Сівабровы Дудар пакідае?

Анямее твой гук, засмуціцца загон,
Будуць жнеі тужыць на дажынках.
Рване сэрца, душу хворы стогн, ціхі стогн
Бяз Дуды на гульнях-вечарынках.

Без зязюлі-Дуды на гады край засьне,
Будзе нема маўчаць, як магіла.
І чырвоны, бы кроў, месяц круглы зірне,
Абальле цішынёй крыж пахілы.

Загуляюць вятры ў ясных сьвітках сьнягоў,
Бы каляднай парою ваўчышчы.

Сярод белых лясоў, абамлелыхлугоў
Рыхтаваць будуць веі-ігрышчы.

Будзе сонца пякчы ўлетку жоўты пясок
На магіле сівога музыкі.
Будзе пушча будзіць: „Гэй, устань, каласок!
Чаму змоўклі дударскія зыкі?“

Плача бедны народ, у жалобе ўвесь край,
Льлюцца горкія сьлёзы бясконца.
Валасы свае рве гарапашны ратай:
„Што пакінуў ты нас, абаронца?“

„Будуць цюкаць на нас, будуць люкаць на нас,
Будуць крыўдзіць паны, паняняты.
Наша сонца зайшло, яркі вогнічак згас,
Што рабіць без цябе, голуб-тата?“

„Аздабляў нам жыцьцё роднай песняй сьвятой,
Працаваць было лёгка і лоўка.
Ня кідай нас, стары! пачакай-жа, пастой!
Надалей будзь вясновым салоўкам...“

**24. Як Дудар граў на небе перад богам,
потым апусьціўся на зямлю і астаўся ві-
сець над бацькаўшчынай паміж небам і
зямлёй**

Вось памёр дзед-Дудар, ці хацеў, не хацеў.
Пахавалі ля шляху-дарогі.
Нібы птушка-арол, угару паляцеў
Аж на самае неба да бога.

Дзеду лёгка было на нябесных палёх
Без балот, без лясоў, без вазэраў;
Было добра яму: яго слухаў сам бог,
Сонца, месяц, і хмаркі, і зоры.

Чараваліся ўсе, любаваліся ўсе,—
І сьвятыя дзяды і анёлы;
Зьзялі вочы ў сьлязох, у надгорнай расе,—
Гэткай песьні ня чулі ніколі.

Увесь смутак балот паляшучкай зямлі
Красаваўся пад божым пасадам;
Гукі буйна цьвілі, гукі ціха плылі,
Гукі сыпалі сонечным градам.

Іх імкненьне расло, як імкненьне дзвёх сіл,
Што жывуць у вячымым змаганьні.
І праменьні жыцця, і трухлявасьць магіл
Узышлі на аўтар шлюбаванья.

Стары дзед-паляшук на мужыцкай Дудзе
Думкі-жалбы на небе іграе,
Аб сялянскіх шнурох, аб жывой грамадзе,
Аб турботах забытага краю.

Гук ляціць да зямлі галасьней і зычней,
Ён дрыжыць паміж зор і галасіць.
„Пусьці, божа, назад на зямлю да людзей...“
Паляшук ціха моліць і просіць.

Пусьці, божа, назад... Будзеш слухаць з зямлі
Мае шчырыя, простыя гукі.
Пусьці, божа, назад... Я тут згіну з тугі,
Спапяліцца душа мая з мукі“...

Бог грывнуў у адказ: „Ты астанешся тут,
Бо патрэбна Дуда і на небе!“
Не паслухаў Дудар, захацеў у свой кут,
Ён пусьціўся наўцекі на глебу.

Паляцеў на зямлю і астаўся вісець
Паміж небам і роднай зямлёю!
І пачаў дзед малець, і пачаў дзед драбнець,
І зрабіўся ён птушкай малою.

Йдзе ратай на свой шнур і глядзіць угару,—
Песьня сэрца трывожыць, няйначай.
То пяе над ральлёй псальму-гымн на зару
Птушка-жаўранак, кружыцца, плача...

Ў сіль-блакіце нябёс млее пурпур зарніц.
Шэрай кропкаю туліцца птушка.
На зялёнай мяжы паміж рос-расаніц
Ладзяць срыбныя краскі задушкі.

Менск, 1922 г.

Абмылка

I

Туман коціцца ў даліне.
Ціхне птушка на галіне.
За гай сонейка заходзіць.
Вечар летні надыходзіць.
Цень даўжэе пад лясочкам.
Ветрык вее халадочкам.
А з-пад логу, а з-пад рэчкі
Бягуць сытыя авечкі,
Падымаюць пыл аблокам.
А за імі бокам-скокам
Пастушок памалу йдзе
І у дудку сваю дзьме.

А за ім пад касагорам,
Сыпіць, смаліць крокам скорым
Падарожнік адзінокі,—
Статны радасны, высокі.
То падкіне ўверх хатулку,
То падскочыць, стукне гулка
Цьвёрдым ботам аб каменьне,
То зірне на загуменьне,
Засьмяецца, засьпявае,
Усё на хатку паглядае,
Што за выганам стаіць,
Дахам мшалым ў бок глядзіць.

„Эх, жыцьцё, эх, лёс батрацкі!
Ужо даўненька ў край чужацкі
Я паехаў шукаць хлеба,
Тут пакінуў родну глебу
І бацькоў старых у горы,
Зарабляў я шмат за морам.

Штосьць да хаты пацягнула.
Ажна сонейка зірнула
Весялей у родным краі..
Кожна дрэва—брат у гаі“.
Ад уцехі рвецца стогн,
Аж сьлязу пускае ён.

„Краі мой бедны! родна поле!
Не забыў я вас ніколі.
На далёкай на чужыне
Жыў я, нібы ў дамавіне,—
Так хацелася да хаты,
Там, дзе матка, стары тата;
Там, дзе рэчка пяе песьні,
Дзе душы у целе цесна
Ад вясёласьці бязьмежнай;
Там, дзе вецер ўзімку сьнежну
Кажэ казкі па палёх,
Веець, сьвішча па лясох“...

„Там, дзе сонца грае ўлетку;
Дзе зялёныя палеткі
Вабяць вока хлебароба,
Дзіўна хмеліць цьвяток бобу
На гародзе. А пастушкі
Пяюць песьні-весьялушкі.
А Ганулька мая міла
Ужо, мабыць, мяне забыла...
Выйшла замуж за другога,—
Небарака прэч з дарогі!
Што мне грошыкі мае
Бяз любові без яе?“...

„Але ёсьць адна пацеха—
Старыкоў сваіх бяз грэху
Трымаць буду я ў пашане,
У заможным, добрым стане.
Хату новую збудую.
Эт! Дарэмна я бядую.
Як куплю зямлі з валоку,
Дык тады пускайся ў скокі.
Нажыву і гаспадыню—
Працавітую дзяўчыну...
Ці спазнаюць бацька, маць?
Буду ўмысьне я маўчаць“.

„Потым радасьці дваіныя
Будуць мець мае старыя.
Усім хваліцца пачне тата.
Жарты—сын такі багаты.
А матуля па суседках
Будзе баяць нават дзеткам,
Што сыноч такі удалы,
Мае грошы ён ня мала.
І гаворкі-пагалоскі
Жыва пойдучь з вёскі ў вёску.
Склічу ўсіх у кут у свой.
Вот жа-ж будзе пір гарой!“

Вось туды бяжыць ня ў меру,
Адчыняе хутка дзьверы.
Кажэ: „Пахвалёны, маці!
Мо' тут можна начаваці?“
— „Мы людзей не выганяем.
Чым мы можам, тым прымаем!“—
Адказуе яму з печы
Стара бабка. „Толькі нечым
Накарміці—небагаты
Наш куточак, наша хата.
Вось нядаўна у лясок
Па сукі пайшоў дзядок“.

Як пачуў ён голас маці,
Захацелась абыймаці,
Цалаваць яе бяз конца
І сказаць: „О, матка! сонца!
Як я рад, што цябе бачу!
Я ад шчасьця чуць ня плачу“.
Але, не!—я пачакаю
Аж да заўтра і спазнаю,
Як бацькі адны жылі тут,
Гаспадарку як вялі тут.
Не спазнала сына ў ём,—
Яго сэрца—хадыром.

„Дзякуй, маць, за добра слова,—
Я і сыты і здаровы.
А чаму, кажы мне, матка,
Так пустая ваша хатка?
Ці-ж да тога давялося,
Што пад старасьць няма лёсу,
Няма сына маладога,

Працавітага якога,
Хто-б да вашай да магілы
Шкадаваў бацькоўскі сілы?
Мне вас шкода, далі пан!
Скінуў клунак на тапчан.

Ўсе куты абвёў ён вокам,
Да стала прысеў ён збоку.
Вось бабуленька старая
З печы ціханька зьязае,
Апаведаць пачынае,
Што і сына яна мае,
Толькі кепскія часіны
Не давалі жыць тут сыну,
Хлеба-солі было мала
І дзіцятка гадала.
Вось і будзе ўжо шмат лет,
Як пайшоў сыноч у сьвет.

Захацеў ён шукаць долі
На чужым, далёкім полі.
Мо й ня вернецца ніколі,
Не пабачым яго болей.
Ён, мабыць, аб нас ня дбае,
Весткі на'т не прысылае.
Вось пацехі мае многа
Ад дзяцей сваіх убогі.
Грэюць, няньчаць маткі грудзі,
А як выйдуць дзеткі ў людзі,
Пакідаюць для пакут
Старыкоў і родны кут.

Хусткай вочы трэць бабуля.
Вось прыходзіць і дзядуля.
Стары лыпае вачыма.
Ці знаёмы? немагчыма!
То яму здалось, няйначай,
Мабыць вока кепска бача:
Дзяцюк мае падабенства
Да йго сына, што з маленства
У сьвет пайшоў... І чуць стрымаўся
Госьць. Маўчаў... Ён ня прызнаўся.
Цяпер ціха буду спаць,
Бацькі заўтра будуць знаць...

Дзед бабулю сваю кліча.
Госьць тымчасам грошы лічыць:

Хай-жа знаюць, што багаты,—
Маю золата, дукаты.
Дзеда золата варожыць,
Адарваці воч ня можа,
Ажна сьлінкі ён пускае,
Цяжка, цяжка, уздыхае.
„Ой, на старыя на леты,
Кабы меў я грошы гэты!“
У вачох злы аганёк.
Бабу ён таўчэ у бок.

Думкі гідкія, як зьмеі,
Думкі чорныя, страшныя
Ахмялілі глазд старога
І зьвялі яго з дарогі.
Дабрадзеляў з справы гэтай
Многа згінула са сьвету.
Грошы раптам як закруцяць,
Як зазвоняць, збаламуцяць,
Як пачнуць сваё ігрышча—
Пападзеш у іх багнішча.
Дзед на'т мухі не чапаў,
Ды у сетку вось папаў.

„Грошы мне нагвалт патрэбны“,—
Думаў дзед. І смак іх хлебны
Так завабіў, што дзед сівы
Аж спалохаўся ад дзіва.
„Што мне грошы?—Я бяз сілы,
Хутка трэба йсьці ў магілу.
Але маладога сына
Маю недзе на чужыне.
Там працуе ён да поту
У бядноце, у турботах
Для яго, каб лёс знайсьці,
Я гатоў на грэх пайсьці“...

„Мо' дамоў ён прыдзе хутка,
Дык паправіць жыцьце тутка,
Адсапнецца ён ад мукі,
Адпачнуць ад працы рукі.
Хай ён ведае, хай знае,
Што аб ім не забывае
Стары тата. Не загіне
Тады хлопец, і дзяўчыну
Сабе выбяра любую.

Эт! на шчасьце папрабую...
Маю-ж сына аднаго—
Папрацюю для яго“...

Госьць, злажыўшы грошы ў жмені,
Сунуў кучамі ў кішэні.
Раз, другі зяўнуў на лаве
І прылёг. Камарык жвавы
Загудзеў над самым вухам.
Падарожны, што ёсьць духу,
Захрапеў пад старым „Спасам“.
Старыкі мае тымчасам
Між сабою штось шапталі
Ды на печы штось шукалі.
Потым сьціхлі, прыляглі,
Болей шэптаў не вялі.

II

Туман коціцца ў даліне,
Сьпіць пяюшка на галіне.
А за гаем месяц ўсходзіць,
Серабром па небе водзіць.
Рэчка сьпіць пад касагорам,
Сваё люстра ставіць зорам—
Хай любуюцца пякнотай,
Хай любуюцца ў ахвоту
Ціхім гаем, ціхай вёскай,
Малой траўкай, сьветлай роскай.
Аб нябёснай вышыні
Хай пяюць у цішыні,

Поўнач. Месячыку з неба
Заглянуць усюды трэба.
Коскай ў шыбу хаткі меціць,
У каморцы слаба сьвеціць.
А на лаве пад „бажніцай“
Падарожніку штось сьніцца.
Ён мармоча, балабоча
І падняцца з месца хоча.
Нешта цяжка ён ўздыхае,
Вочы раптам адчыняе,
Зноў іх сплюсьне, моцна сьпіць,
Дамавік на ім сяззіць.

Смочка кроў і душыць грудзі.
Госьць крычыць: „Ратуйце, людзі!“

Б'е спрасонку ваўкалака
І крываваы бачыць макі.
А на печы дзед нож точыць.
І чатыры злыя вочы
На тапчан стуль паглядаюць,
Як-бы шротам прабіваюць
Дзяцюка агнём зялёным,
Па вядзьмарску запалёным...
Баба—ведзьма. Дзед, як зьвер.
Цяжка іх спазнаць цяпер.

Вось абое крокам спрытным,
Крокам ціхім, крокам скрытным,
Як-бы скачучы ў забаве,
Падыходзяць да гэі лавы,
Дзе дзяцюк у новай сьвітцы
Ля стала сьпіць пад „бажніцай“.
Дзед бліскучы нож трымае,
А бабуля сярпом грае.
Раз і два нажом у сэрца—
Дзед гасьця прыбіў да сьмерці,
А бабуля, торк сярпом—
Палілася кроў руччом.

А гасьця і стогн адзіны
Не раздаўся у хаціне.
Так дзяцюк у сьне бясьпечным
Перайшоў у сон той вечны,
Дзе ніколі не прагнецца
І на кліч не адзавецца.
Старыкі яго схавалі,
Машну золата забралі,
Доўга мылі кроў густую,
Стол чырвоны, лаву тую.
Як збляднеў паўночны цень,
Яны спаць ляглі пад дзень.

III

Туман нікне на даліне.
Пяе птушка на галіне,
Сонейка па небе грае,
Шлях свой яркі адзначае
Цёплай коскай, шчаснай коскай.
На лагчыне сохнуць роскі.
Вось араты йдзець у поле.

А дзяўчынанька на волі
Пяе песьні веснавыя.
Пяе песьні залатыя.
У хаціне дзед сядзіць,
Лічыць грошы і маўчыць.

А бабуля есьці варыць,
На патэльні сала скварыць.
Між сабою ані слова.
За дзвярыма: „Гэй, здарова!“ —
Хтосьці крыкнуў ды ў камору.
„Пахвалёны!“ — хтось гавора.
Бабы, мужыкі і дзеці,
Пруцца ў хату. Недзе дзецца.
Паглядаюць асьцярожна.
„Дзе ваш госьць? — пытае кожны. —
Што жа ты маўчыш, дзядок?
Дзе схаваўся твой сыноч?“

„Хочам ведаць мы навіны,
Што за нашаю лагчынай
Дзеецца на белым сьвеце?
Ці мо' сын твой у прымеце
Мае з намi ня мець дзела?
Цяпер дзеці ашалелі.
Хто вяртаецца з чужыны —
З роднай маткі строіць кпіны“.
— Ці то сын наш? — дзед шапоціць.
У бабы зуб аб зуб малоціць.
Людзі на гарод пайшлі
І забітага знайшлі..

Пасадзец. 1918 г.

З Ъ М Е С Т.

	Стар.
Беларусь	3
Чырвона-чорная жалоба	8
З сказаў буры і віхроў	13
Чырвоны каляндар	35
Голад	43
Ў Ясных Крушнях	51
Адплата пану	62
На хутары	70
Зачарованы край	82
Абмылка	107

Кнігі таго-ж аўтара:

- 1) „Abrazki“ (імпрэсіі). Выданьне „Загляне сонца і ў наша ваконца“. Пецярбург, 1913 г. (прададзена).
- 2) „Жыды на Беларусі“ (бытавыя штрыхі). Коштам аўтара. Менск, 1918 г. (прададзена).
- 3) „Пад родным небам“ (вершы). Выданьне „Савецкая Беларусь“, Менск, 1922 г. (прададзена).
- 4) „Вера, паншчына і воля ў беларускіх народных казках і песнях“. Выданьне „Савецкая Беларусь“. Менск, 1924 г. (прададзена).
- 5) „Буралом“ (вершы). Выданьне Бел. Дзярж. Выдавецтва. Менск, 1924 г.
- 6) „Апавяданьні“. Выданьне Б. Д. Выд. Менск, 1926 г.
- 7) „Выбравыя апавяданьні“. Выданьне Б. Д. Выд. Менск, 1926 г.
- 8) „Танзілія“ (новэлі). Выданьне „Узвышша“ Менск, 1927 г.
- 9) „На зачарованых гонях“ (апавяданьні). Выданьне Бел. Дзяржаўнага Выдавецтва. Менск, 1927 г.

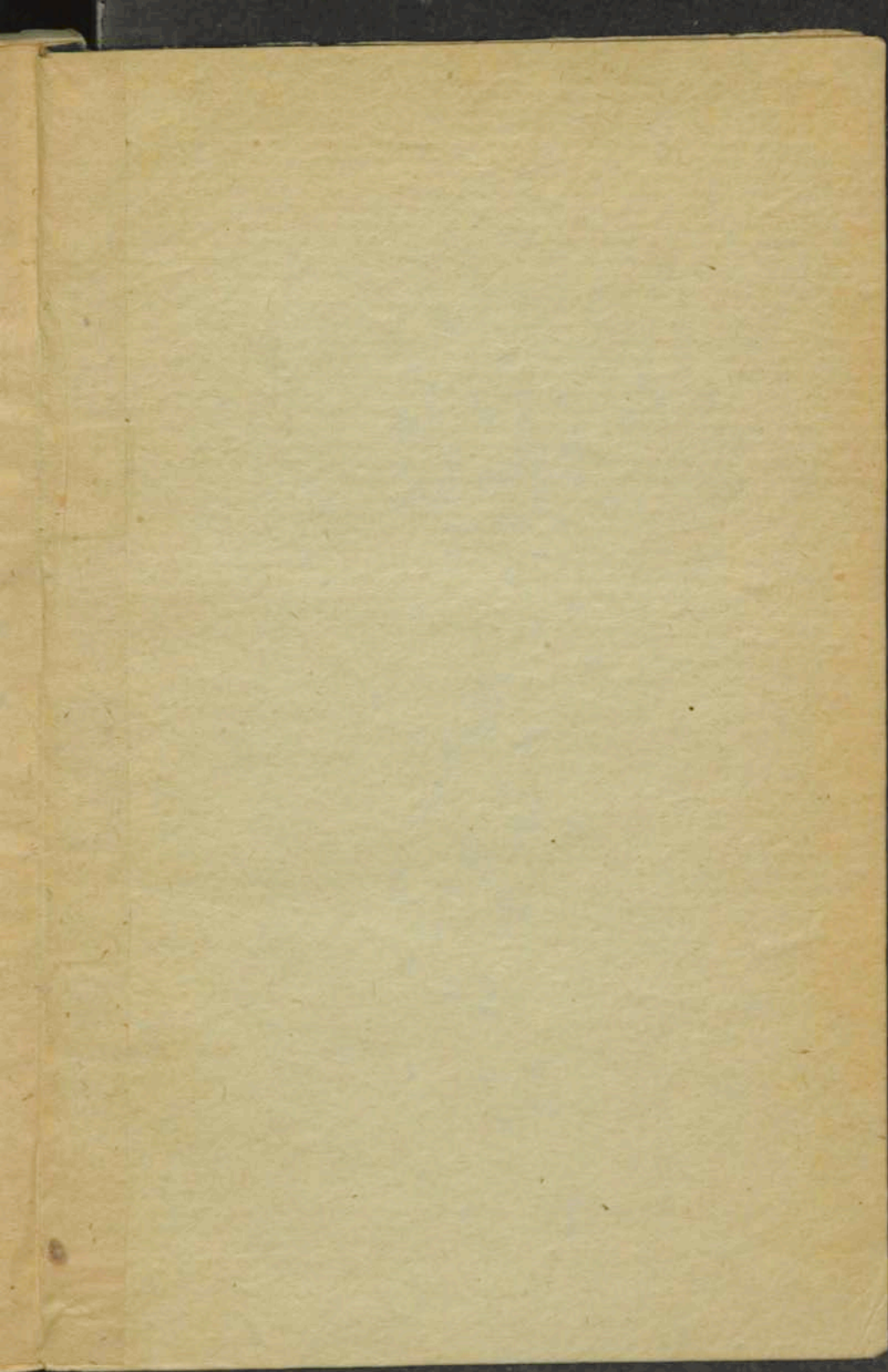
РЫХТУЮЦЦА ДА ДРУКУ:

- 1) „Салавей“ (аповесьць).
 - 2) Збор апавяданьняў.
 - 3) Збор вершаў.
-

1000

1964 г.

Бел. едзек
1994 г. А

80000002599660